

Adoption uden samtykke – processen, som oplevet af adoptivforældre og unge - "Den sidste brik"

MINI RAPPORT

Pia Brenøe & Susanne Katz
Januar 2023

I samarbejde med Roskilde Universitet Center, Institut for Samfunds-
videnskab og Erhverv (ISE)// Socialvidenskab

Tak

Indledningsvist vil vi fremhæve, at denne undersøgelse kun har ladet sig gennemføre, fordi der er adoptivforældre, som har ønsket at medvirke. Vi har fra alle deltagende adoptivforældre oplevet en høj grad af åbenhed i forhold til at lade os få indblik i deres og deres adoptivbarns situation og proces. De har fortalt om deres personlige oplevelser, deres sorger og glæder, deres følelser og magtesløshed i adoptionsprocessen. Det har betydet, at vi har fået mulighed for at komme i dybden med mange temaer og spørgsmål, som har givet ny viden. Det vil vi gerne takke alle de deltagende adoptivfamilier for!

Ligeledes vil vi rette en stor tak til de 3 unge, som har stillet sig til rådighed for interviews. Selv om det er forholdsvis få unge, vi kunne få mulighed for at inddrage, så er det meget vægtige bidrag, de har givet. Mange tak til de unge for det!

Vi vil også gerne takke RUC og professor Hanne Warming for at invitere os ind på instituttet, hvor Hanne har givet opbakning og bidrag til vores arbejdsproces. Vi har trukket på Hannes store viden, sparring og kritik.

Dertil kommer en tak til vores kollega, cand. mag i psykologi og sundhedsfremme, Anne Katrine Sjørsløv Nielsen, der har været behjælpelig med henvisninger til forskning og teori og har været sparringspartner.

Endelig skal nævnes, at vi indledningsvist var 3, som var interesseret i emnet, og planlægning af projektet og de første interviews er udført sammen med sociolog og socialrådgiver, Pia Sandholt. Hun udgik dog undervejs af projektet af personlige årsager.

Pia Brenøe & Susanne Katz

Januar, 2023

Indholdsfortegnelse

Indhold:	side:
1. Indledning	3
1.1 Formålet med denne mini-rapport	
1.2 Opbygningen af rapporten	
2. Sammenfatning	6
3. Præsentation	8
4. Kort om lovgivningen om adoption uden samtykke	9
4.1 Serviceloven	
4.2 Adoptionsloven	
4.3 Støtte til plejeforældre, der adopterer deres plejebarn	
5. Antal børn & unge adopteret uden samtykke	11
6. Generelt om adopterede børns & unges udvikling og fremtid	13
6.1 Adopterede contra ikke adopterede børn	
6.2 Adopterede contra anbragte og hjemgivne børn	
7. Et undersøgelsesdesign, der ikke lod sig gennemføre	16
7.1 Undersøgelsens indhold	
8. Empiri og metoder	18
8.1 Betegnelser	
8.2 Empiri	
8.3 Metode	
8.4 Bias	
8.5 Validitet	
8.6 Valg og fravalg	
9. Om de adopterede børn & unge i denne undersøgelse	21
9.1 Børnenes alder ved anbringelsen	
9.2 Børnenes vanskeligheder ved anbringelsen	
10. Undersøgelsens resultater	23
10.1 Tema 1: Adoptionsprocessen for adoptivforældrene	
10.2 Tema 2: Adoptionsprocessen for barnet	
10.3 Tema 3: Samvær mellem barnet og dets biologiske forældre	
10.4 Tema 4: Barnets inddragelse	
10.5 Tema 5: Barnets udvikling efter adoptionen	
11. Analyser og diskussion	39
11.1 De adopterede børn har særlige vanskeligheder og behov	
11.2 Processens varighed og manglende støtte	
11.3 Tilknytning - et væsentligt omdrejningspunkt	
11.4 Samvær og tilknytning	
11.5 Åbne og lukkede adoptioner	
11.6 Inddragelse af barnet	
11.7 Anerkendelse	
12. Faglige anbefalinger	54
12.1 Strukturelle ændringer	
12.2 Bedre inddragelse og støtte til børn & unge	
12.3 Generelle betragtninger	
13. Litteratur	57

1. Indledning

Adoption uden samtykke (tvangsadoption) er blevet et debatteret emne i de senere år i både faglige og mere brede kredse, og der er værdier og markante holdninger på spil. Som baggrund for den store interesse i emnet kan bl.a. ses ændringerne i lovgivningen om adoption uden samtykke fra 2015 og 2019, hvor hhv. kriterierne for adoption uden samtykke blev lempet og den administrative proces forenklet. Debatten blev yderligere aktiveret, da statsminister Mette Frederiksen i nytårstalen 2019/2020 bl.a. sagde:

”Flere udsatte børn skal have et nyt hjem. Tidligere end i dag.... Det vigtigste. Det helt afgørende for et lille barn. Det er at vokse op med tryghed, kærlighed og stabilitet. Derfor bør flere udsatte bortadopteres. Så de får en reel ny start...”

Social- og ældreminister Astrid Krag fulgte op med flere udtalelser i pressen, bl.a. i Berlingske den 5.2.2021, hvor hun bl.a. sagde:

”... Flere anbringelser er ikke et mål i sig selv. Og regeringen har ingen intentioner om at sætte måltal for hverken anbringelser eller adoptioner. Til gengæld mener vi, at vi skal hjælpe svigtede børn tidligere og bedre. Også når det må føre til anbringelser eller bortadoption uden samtykke for at sikre børnene retten til en tryk familie og voksne, de kan regne med.

De hidsige reaktioner på vores udspil viser meget godt, at vi står midt i en værdikamp. Vil man stå på børnenes side? Også når det kræver svære valg?

En bortadoption er netop et svært valg. Det kræver stærk faglighed i sagsbehandlingen og overvejelserne. Og det er langt sværere at have med at gøre end forebyggelse og familierettede indsatser. Men husk, hvad det handler om:

En tryk og blivende familie er den bedste stabilitet, et barn kan få. For nogle børn vil deres forældre aldrig være i stand til at tilbyde dette. Derfor skal flere omsorgssvigtede børn have et nyt hjem tidligere – og en familie, som ikke kun er til låns.

Desværre ender vi altid med at diskutere forholdene for forældrene. De voksne, frem for børnene. Det gjorde vi også tilbage i 1997, da vi afskaffede revselsesretten.”

Efterfølgende indgik regeringen og et bredt politisk flertal aftalen ”Børnene Først”, som bl.a. skal udmøntes i Barnets Lov, der skal træde i kraft 1.4.2023. Her skal kun nævnes nogle af de initiativer, der vedrører adoption. Der vil bl.a. komme regler, der giver mulighed for at træffe afgørelse om bortadoption før et barns fødsel, og kommunerne får pligt til at overveje adoption af nyfødte, der anbringes ved fødslen samt overveje adoption af kommende børn til søskende, der er anbragt udenfor hjemmet eller er bortadopteret på grund af vanskeligheder hos forældrene. Desuden bliver der pligt til at overveje adoption, når en anbringelse uden samtykke skal genbehandles. Netværksadoption bliver også mulig.

Problematisk af lempelser af adoption uden samtykke tager ofte udgangspunkt i etiske overvejelser, herunder især det etisk problematiske i at bryde båndet mellem et barn og dets forældre. Professor Inge Bryderup udtalte i Kristeligt Dagblad den 14.10.2021 bl.a., at der mangler forskningsbaseret viden, som kan belyse, om adoption gavner børnene, og hun sagde videre:

”Men vi ved, at de biologiske forældre til anbragte børn betyder enormt meget for børnene langt ind i voksenlivet. Det indikerer, at man skal tænke sig rigtig godt om, inden

man afskærer båndet til de biologiske forældre. Bortadoption er en stor etisk beslutning for resten af et barns liv.”

De juridiske og retssikkerhedsmæssige aspekter fylder også i debatten. Under overskriften ”Flere adoptioner går imod international retspraksis”, udtalte Hanne Hartoft, forsker og lektor til Socialrådgiveren nr. 3, 17.3.2020:

”Med den praksis, vi kan se fra Menneskerettighedsdomstolen, er den ene store retssikkerhedsmæssige udfordring, at det er helt afgørende, at man som sagsbehandler får identificeret og beskrevet alle de hensyn, der er i spil. Et traditionelt børnefagligt perspektiv med vægt på barnets basale behov og kontinuitet i opvæksten er simpelthen ikke fuldt tilstrækkeligt, hvis international retspraksis skal overholdes.”

”Reglerne i Danmark er blevet ændret et par gange, og det er blevet gjort lettere at bortadoptere, og det har ikke haft nogen effekt. Samtidig går statsministerens efterlysning imod den tendens, jeg som jurist ser fra Menneskerettighedsdomstolen. Omvendt viser forskningen også, at ud fra et udviklings- og omsorgsperspektiv er en tidlig indsats helt afgørende, så jeg er virkelig i tvivl.”

Det frygtes videre, at adoption uden samtykke kan tænkes at blive anvendt ud fra et økonomisk perspektiv, f.eks. udtalte næstformand i Dansk Socialrådgiverforening, Ditte Brøndum den 4.1.2021 til Kristeligt Dagblad:

”Vi er ikke bekymrede over den aktuelle stigning (... i adoptioner uden samtykke), men det er meget vigtigt, at beslutningen om adoption bygger på en faglig vurdering af barnets tarv. Vi skal sikre, at kommuner ikke bruger den løsning, fordi en bortadoption er billigere end en anbringelse.”

Endelig skal nævnes det aspekt, som nævnes af mange, nemlig det, der også førte til denne rapport: Der efterlyses viden på området. Der mangler forskning på dele af adoptionsområdet, og der er ikke gennemført undersøgelser af, hvordan det går med de konkrete børn, der er blevet bortadopteret uden samtykke i Danmark igennem de senere år. Men der eksisterer dog en hel del forskning om adoption i almindelighed, herunder både vedrørende danske og udenlandske forhold. Vi vil komme lidt ind på dele af denne forskning senere i rapporten.

1.1 Formålet med denne mini-rapport

Vores ønske med rapporten er at viderebringe den viden, vi har fået ved at interviewe adoptivforældre, som har adopteret et barn ved adoption uden samtykke, samt enkelte unge. Ud fra adoptivforældrene og de unges fortællinger vil vi beskrive, hvilke forhold de anser for betydningsfulde og/eller problematiske i processen omkring adoptionen.

Vi ønsker ikke at bidrage til debatten om antallet af adoptioner uden samtykke, idet vi ikke finder mening i at forholde os til et antal. Vi har ikke viden om, hvor mange børn, der kan vurderes at kunne få glæde af en adoption, ligesom vi ikke kender antallet af forældre, der kan vurderes til ikke at blive i stand til at magte omsorgen for deres børn.

Vi forholder os heller ikke til de menneskerettigheds- juridiske- og retssikkerhedsmæssige aspekter i forhold til adoption uden samtykke, selv om det er meget vigtige spørgsmål.

Vi betegner vores fremstilling som en "minirapport". Det er fordi – som det senere vil fremgå – vi ikke har kunnet gennemføre hele det forskningsdesign, som vi ønskede, da vi ikke kunne få adgang til de informanter, som vi oprindeligt planlagde. Empirien blev derfor mindre, end vi ønskede.

Vi har også haft overvejelser om målgruppen for vores minirapport, men har valgt ikke at lægge os fast på en præcis afgrænsning. Der er dele af indholdet, der vil tale til fagfolk, andet taler til beslutningstagere og politikere, og andet kan måske støtte fremtidige adoptivforældre i deres proces. Endelig håber vi på, at forskere kan få inspiration til at gå videre med mere forskning på området. Dette kan måske betyde, at der er mange budskaber i forskellig retning i rapporten.

1.2. Opbygningen af rapporten

Vi starter med en sammenfatning af indholdet i rapporten.

Derefter følger en præsentation af os selv og derefter en præsentation af lovgivning og tal omkring adoption uden samtykke. Derefter følger lidt information om den generelle forskning om adoption.

Vi indleder vores empiriske undersøgelse med en kort præsentation af vores oprindelige undersøgelsesdesign og beskriver, hvorfor det ikke kunne gennemføres, samt fortsætter med informationer om empiri og metode.

Præsentationen af vores undersøgelsesresultater følger stort set vores proces i arbejdet. Vi har været optaget af, at den viden, vi præsenterer, har hold i empirien. Vi er således begyndt med at udlede fund og resultater af undersøgelsens interviews, og først efterfølgende har vi anvendt forskning og teori til at sætte materialet ind i en forståelsesramme. Det betyder, at undersøgelsesresultaterne bringes samlet først og analyser og diskussion derefter.

Endelig afslutter vi med et afsnit med faglige anbefalinger.

2. Sammenfatning

Denne undersøgelse omfatter interviews med 8 adoptivforældre til 9 børn, som er adopteret uden samtykke. De 7 af børnene blev adopteret ved familieadoption jf. adoptionslovens § 9, stk. 4, og de 2 børn blev adopteret ved fremmedadoption jf. § 9 stk. 3. Desuden har vi interviewet to unge voksne, der er adopteret uden samtykke samt en ung, der på tidspunktet for interviewet var i adoptionsproces. Der er tale om en talmæssig lille undersøgelse, men antallet skal ses i relation det samlede antal adopterede uden samtykke i perioden 2017-2021, som var ca. 89, og vores undersøgelse omfatter ca. 1/3 af de familieadopterede i perioden, hvor antallet var 23.

Den viden, der er kommet frem i undersøgelsen, bygger på informanternes oplevede virkelighed. De beskrevne oplevelser er på mange områder ret enslydende fra informanterne.

Vi har afdækket, at adoptionsprocessen for børn og adoptivforældre i denne undersøgelse generelt har været meget belastende og langstrakt og med store følelsesmæssige omkostninger for begge parter.

De fleste af adoptivforældrene har oplevet et stort følelsesmæssigt pres over tid, hvor usikkerhed, frustration og frygt for at miste barnet er fremherskende. Dertil kommer, at adoptivfamilierne generelt har manglet information, "køreplaner" og støtte. De har oplevet et offentligt system, der ikke havde tilstrækkelig viden og kompetencer til at sagsbehandle optimalt.

Adoptivforældrene beskriver, at deres barn havde særlige vanskeligheder, da det blev anbragt hos dem og havde det ligeledes i adoptionsprocessen. Det må formodes, at børnene på denne baggrund havde et stort behov for ro, kontinuitet, tryghed samt for ressourcerige omsorgspersoner, der kunne indleve sig og varetage deres særlige behov. Selv om adoptivforældrene er ressourcerige mennesker, har adoptionsprocessen været hård og belastende for dem, og det må antages - og er også beskrevet i undersøgelsen - at have påvirket deres relation til barnet samt deres ressourcer til at støtte barnet.

For børnene & de unge har den langstrakte proces generelt også været følelsesmæssig belastende. Dette er beskrevet af de unge, vi har interviewet samt af adoptivforældrene. Børnene skulle indgå i undersøgelser, udredninger, forløb og møder, som de jf. det beskrevne ikke fik tilstrækkelig information om eller støtte i. Barnet kan i undersøgelser og møder få opfattelsen af, at det skal præstere og svare "rigtigt". Mange af børnene har levet med en frygt for at blive fjernet fra deres plejefamilie (senere adoptivfamilie) i processen.

De 7 familieadopterede børn havde samvær med deres biologiske forældre, inden de blev adopteret, hvilket var belastende for dem, og i flere tilfælde er det beskrevet af adoptivforældrene som overgreb imod børnene. Børnene gav gennemgående ved reaktioner, adfærd og/eller ved udtalelser udtryk for, at de var utrygge ved samværet og ikke ønskede det. Dette førte dog ikke til, at myndighederne stoppede samværet. Vi peger på teoretisk ståsted og normativ tænkning hos myndighederne samt formuleringer i Vejledningen om særlig støtte til børn og familier som mulige baggrunde for den manglende handling på børnenes signaler. Dertil kommer, at myndighederne skal sagsbehandle både for barnet og de biologiske forældre, hvilket i vores undersøgelse ser ud til at falde ud til fordel for forældrenes interesser på trods af barnets behov og ønsker. Vi stiller i undersøgelsen også spørgsmålstejn ved, om den psykiske og fysiske tvang, som en del af børnene var udsat for i forbindelse med samværet, var lovlig.

På ovenstående baggrund synes børnene i denne undersøgelse ikke at have fået de optimale udviklingsbetingelser under adoptionsprocessen, og da denne proces i de fleste tilfælde varede længe (typisk 3-4 år) må det siges at være meget u hensigtsmæssigt.

6 af de adopterede var spædbørn (den ældste var 5 måneder gammel), da de blev anbragt udenfor hjemmet i pleje hos deres kommende adoptivfamilie. De resterende børn blev ligeledes anbragt som spædbørn, men på hospital, institution eller i anden plejefamilie, før de senere blev anbragt hos deres plejefami-

lie/kommende adoptivfamilie. Det ses på trods heraf i undersøgelsen, at børnenes tilknytning til dets plejefamilie/fremtidige adoptivfamilie ikke er blevet prioriteret af myndighederne som den vigtigste tilknytning, og der blev ikke lagt tilstrækkelig vægt på at støtte op omkring denne samt på at fjerne barrierer og forhindringer for tilknytningen.

Børnene og de unge i vores undersøgelse synes ikke at have været inddraget og lyttet til i tilstrækkeligt omfang i forbindelse med afgørelser og tilrettelæggelse af samvær med deres biologiske forældre, og de unge, vi har interviewet, har generelt ikke følt sig hørt af skiftende sagsbehandlere. Vi har fået beskrevet, at børn i relevant alder er blevet hørt i forbindelse med den konkrete afgørelse om adoption, men de unge interviewede har beskrevet, at de over en årrække ønskede adoptionen, men følte sig ikke hørt, og ønsket kom ikke til realitetsbehandling på baggrund af deres ønske.

Vi har i adoptivforældrenes udsagn hørt, at børnene kom i positiv udvikling, da afgørelsen om adoptionen blev truffet, og der kom ro og tryghed for barn og adoptivforældre. Det er ligeledes beskrevet af de unge adopterede, at adoptionen betød meget for deres tryghed.

De interviewede unge afviser på nuværende tidspunkt i et vist omfang at beskæftige sig med deres baggrund, og de ønsker ikke mere viden om eller nogen form for kontakt med deres biologiske forældre. De har - ligesom størstedelen af de øvrige børn i undersøgelsen - haft dårlige oplevelser og for manges vedkommende under pres eller tvang ift. samvær og kontakt med deres biologiske forældre i deres opvækst. Vi beskriver, at åbne adoptioner generelt viser sig at være positivt for adopterede børns identitetsudvikling, og jo større åbenhed jo mere tilfredshed hos det adopterede barn (jf. Nygaard Christoffersen et al., 2007). Det er dog væsentligt at fremhæve, at der er nuancer i dette, idet åbenhed og lukkethed ikke kan ses som noget ubetinget positivt eller negativt, men er afhængig af situation og kontekst og kan ændre sig i løbet af opvæksten (jf. Henze-Pedersen og Olsen, 2017). Derfor eksisterer der ikke en "best practice", som passer i alle tilfælde, og kontakt kan i nogle tilfælde være belastende for barnet, hvilket især kræver opmærksomhed ift. børn, der har været udsat for omsorgssvigt af deres biologiske forældre (jf. Glavind & Warming 2016/17). Dette har netop været tilfældet for de børn, der indgår i vores undersøgelse.

Vi har peget på, at anbragte børn & unge er udsatte ift. krænkelse i anerkendelse i den private, retslige og solidariske sfære (jf. Honnet), hvilket kan få negativ betydning for deres selvfølelse, selvagtelse og identitet. Dette skal ses i sammenhæng med, at en del af børnene i vores undersøgelse var anbragt i år - nogle i mange år - før de blev adopteret, og at adoptionsprocessen for mange af børnene var meget lang. Det er uhenigtsmæssigt med en langvarig negativ påvirkning af børnenes selvfølelse, selvagtelse og identitet, da børnene og de unge i forvejen kan ses som udsatte på disse punkter bl.a. pga. af deres særlige vanskeligheder og i og med deres senere status som adoptivbørn.

Afslutningsvis giver vi en række faglige anbefalinger til lovgivere, myndigheder og sagsbehandlere.

3. Præsentation

Denne rapport er udarbejdet af Pia Brenøe og Susanne Katz.

Pia Brenøe er direktør og **Susanne Katz** er senior konsulent i CAFA – Center for afklarende og forebyggende arbejde. CAFA er en selvejende non-profit institution, der udfører opgaver vedr. udsatte børn, unge og voksne for kommuner, institutioner m.fl.

Pia er uddannet socialpædagog og master i pædagogisk udviklingsarbejde. Desuden efteruddannet i systemisk teori og metode samt narrativ praksis v. DISPUK. Pia har en praktisk baggrund som socialpædagog v. skole-behandlingshjem og souschef på en lokal døgninstitution med mange funktioner. Pia har været konsulent og souschef i CAFA, inden hun blev direktør. Pia har været deltager og koordinator i en lang række projekter mv.

Susanne er uddannet socionom og master i udsatte børn & unge. Desuden efteruddannet i systemisk teori og metode samt narrativ praksis v. DISPUK samt samordner i familierådsmetoden. Susanne har praktiske erfaringer som sagsbehandler i kommuner, familieplejekonsulent samt supervisor og leder i kommuner samt forstander for en lokal døgninstitution med mange funktioner. Susanne har været faglig leder i CAFA, hvor hun har været koordinator, supervisor og evaluator i en lang række projekter mv.

Om os begge kan der findes mere detaljerede informationer på cafa.dk

Vi har i forbindelse med denne undersøgelse været tilknyttet **Roskilde Universitet Center, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv (ISE)// Socialvidenskab**. Her har **professor Hanne Warming** stillet sig til rådighed for os som sparringspartner.

Som tidligere nævnt har **cand. mag i psykologi og sundhedsfremme, Anne Katrine Sjørlev Nielsen** været behjælpelig med henvisninger til forskning og teori og har været sparringspartner ift., hvordan dele af empirien kunne bearbejdes.

Sociolog og socialrådgiver, Pia Sandholt var med til at beskrive projektet og deltog i de første interviews, men hun måtte udgå undervejs af personlige årsager.

4. Kort om lovgivningen om adoption uden samtykke

4.1. Serviceloven

Kommunen har pligt til at overveje, om der er grundlag for adoption, når man træffer afgørelse om anbringelse af et barn udenfor hjemmet for længere tid. § 68 d lyder:

”I forbindelse med en afgørelse om anbringelse af et barn eller en ung uden for hjemmet efter § 52, stk. 3, nr. 7, jf. § 52, stk. 1, eller § 58 eller efter § 14 i lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet, hvor det må antages, at barnet eller den unge vil være anbragt i en længere årrække, skal kommunalbestyrelsen overveje, om hensynet til kontinuitet og stabilitet i barnets eller den unges opvækst i stedet taler for, at barnet eller den unge bliver adopteret.”

4.2. Adoptionsloven

Et barn kan adopteres uden samtykke i 3 situationer: 1. Hvis de biologiske forældre ikke er i stand til at tage sig af barnet – 2. hvis barnet har fået en tilknytning til dets plejeforældre, som det vil være skadeligt for barnet at bryde eller - 3. hvis der er andre væsentlige hensyn til barnets bedste, der taler for det.

Det er Børne- og ungeudvalget i kommunen, der beslutter at indstille til adoption uden samtykke, hvorefter sagen afgøres i Ankestyrelsen. Sagens parter - barnet, forældrene og plejeforældrene (hvis det er en adoption efter § 9 stk. 4) - kan indbringe afgørelsen for domstolen. Mens sagen verserer i retten, bliver barnet enten hos sin plejefamilie eller kan være midlertidigt placeret hos de godkendte adoptanter. Endnu er ingen af Ankestyrelsens afgørelser om adoption uden samtykke blevet ændret i retten.¹

Uanset hvilken type af adoption uden samtykke, der er tale om, så er formålet at sikre barnet en opvækst med stabilitet og kontinuitet, hvor barnet ellers ville have været anbragt udenfor hjemmet i barndommen på baggrund af forældrenes manglende kompetencer til at varetage omsorgen for det. Afgørelse efter § 9, stk.2-4 sker kun, hvis forældrene ikke ønsker at samtykke til adoptionen.

Adoptionslovens § 9 stk. 3 –”Fremmedadoption”:

*”Adoption kan meddeles efter stk. 2, hvis **betingelserne for anbringelse af barnet uden for hjemmet i § 58, stk. 1, nr. 1 eller 2, i lov om social service er opfyldt** og det er sandsynliggjort, at **forældrene varigt vil være ude af stand til at varetage omsorgen for barnet, og at adoption af hensyn til kontinuiteten og stabiliteten i barnets opvækst vil være bedst for barnet**” (vores fremhævelser af de 3 betingelser).*

Servicelovens § 58 omhandler anbringelse udenfor hjemmet uden samtykke.

Adoption jf. § 9 stk. 3 sker typisk til allerede godkendte adoptivfamilier, som ikke kender barnet, og barnet kan placeres hos adoptanterne midlertidigt, mens adoptionssagen behandles. Adoptivfamilien udvælges af Adoptionsnævnet. Der kan dog også være tale om, at man kan adoptere som fremmedadoption til barnets plejefamilie, hvis barnet ikke har en tilknytning, som kan berettige til en familieadoption. Det er ikke en

¹ Ankestyrelsens hjemmeside, artiklen: ”Adoption uden samtykke”, senest opdateret d. 14.4.2021.

betingelse for adoption efter adoptionslovens § 9, stk. 3, at barnet er anbragt uden for hjemmet, og man kan indlede behandling af sagen, inden barnets fødsel.

Adoptionslovens § 9 stk. 4 – "Familieadoption":

*"Når barnet er anbragt uden for hjemmet i en plejefamilie, jf. § 66, stk. 1, nr. 1-3, i lov om social service, og **betingelserne for anbringelse af barnet uden for hjemmet i § 58, stk. 1, i lov om social service er opfyldt**, kan adoption efter stk. 2 meddeles plejeforældrene, hvis barnets **tilknytning til plejefamilien har antaget en sådan karakter, at det vil være skadeligt for barnet at bryde denne tilknytning, navnlig under hensyn til kontinuiteten og stabiliteten** i barnets opvækst og til barnets relation til sine forældre" (vores fremhævelser af de 3 betingelser).*

Plejeforældrene skal ikke godkendes som adoptanter. Kommunen skal i denne situation undersøge og dokumentere barnets tilknytning.

Adoptionslovens § 9 stk. 2 – "Andre tilfælde":

Efter stk. 2 kan en adoption gennemføres, selv om den falder udenfor stk. 3 og 4. Det er hensigten, at bestemmelsen bl.a. kan bruges, hvis et barn har været anbragt udenfor hjemmet i en længere årrække, og hvor forældrene ikke ønsker kontakt til barnet.

"Selv om forældrene ikke vil give samtykke efter § 7, stk. 1, kan adoptionsbevilling i særlige tilfælde meddeles, hvis væsentlige hensyn til, hvad der er bedst for barnet, taler for det."

4.3 Støtte til plejeforældre, der adopterer deres plejebarn

Serviceovens § 68c og § 66d indeholder bestemmelser om støtte til plejefamilier, der adopterer deres plejebarn. Disse paragraffer er nævnt her, fordi kun få af de familier, der medvirker i denne undersøgelse, har fået sådanne tilbud. Dette vender vi tilbage til senere i rapporten.

Serviceovens § 68c

"Kommunalbestyrelsen skal tilbyde faglig støtte til plejefamilier, der har et barn eller en ung anbragt med henblik på at adoptere barnet eller den unge. Den faglige støtte skal målrettes situationen før adoptionen."

Serviceovens § 66 d

"Kommunalbestyrelsen skal tilbyde den fornødne faglige støtte til
1) netværksplejefamilier i overensstemmelse med plejeopgavens omfang og
2) familier, der har adopteret et barn eller en ung, der tidligere har været anbragt i pleje i familien.
Stk. 2. Social- og ældreministeren kan fastsætte nærmere regler om faglig støtte til netværksplejefamilier og familier, der har adopteret et barn eller en ung, der tidligere har været anbragt i pleje i familien."

5. Antal adoptioner uden samtykke

Antallet af adoptioner uden samtykke er øget i Danmark. I en udgivelse fra Adoptionsnævnet (2021) fremgår antallet af **fremmedadoptioner** (§ 9 stk. 3) uden samtykke som følger:

2011-2016	0 børn
2017	2
2018	3
2019	10
2020	24
2021	28 ²

På Ankestyrelsens hjemmeside fremgår under overskriften "Klager over tvangsadoption (frigivelse)" følgende tal:

	2018	2019	2020	2021
Landstotal				
Tvangsbortadoption § 9, stk. 3	4	10	25	25
Tvangsbortadoption § 9, stk. 4	5	9	5	4
I alt	9	19	30	29

Ved henvendelse til Ankestyrelsen oplyser man på mail til os den 31.10.22, at overskriften er misvisende, idet der ikke er tale om klager over tvangsadoption, men der er tale om antallet af besluttede tvangsadoptioner. Der skal således være besluttet 5 **familieadoptioner** (§ 9 stk. 4) i 2018, 9 i 2019, 5 i 2020 og 4 i 2021. Ankestyrelsens tal for **fremmedadoptioner** (§ 9 stk.3) er ikke helt identiske med dem, der fremgår fra Adoptionsnævnet ovenfor.

I et svar fra tidligere socialminister, Astrid Krag til folketingets socialudvalg, udtaler hun jf. Kristeligt dagblad d. 4.1.21, at der fra efteråret **2016-2020** blev truffet 58 afgørelser om adoption uden samtykke. Vi må antage, at det er det samlede antal (for begge adoptionsformer). I Ankestyrelsens tabel figurerer netop 58 sager for årene **2018-2020**. Der skulle således, hvis det oplyste fra Astrid Krag er korrekt, ikke have næret nogen afgørelser om hverken fremmed- eller familieadoptioner i **2016 og 2017**. Det lyder ikke helt korrekt, bl.a. fordi der fremgår 2 sager i Adoptionsnævnets tal ovenfor for året 2017.

Samtidig fremgår det af Astrid Krags svar, at der blev afgjort 12 tvangsadoptioner i perioden 2009-2016. Da der jf. de ovenstående tal fra Adoptionsnævnet fremgår, at antallet af fremmedadoptioner i denne periode var 0, må vi antage, at de 12, som Astrid Krag nævner, var familieadoptioner.

Hvis vi lægger Ankestyrelsens tal til grund, så er der fra **2009-2021** bortadopteret i alt 99 børn uden samtykke.

Jyllands-Posten angiver helt aktuelle tal for 2022, som viser, at der indtil den 4.12.22 er bortadopteret 32 børn uden samtykke.³

² Adoptionsnævnets årsberetning (2022)

³ Jyllands-Posten den 30.12.2022

Der er på ovenstående baggrund nogen usikkerhed omkring det nøjagtige antal og typen af adoptioner uden samtykke. Men en stigning er der imidlertid tydeligvis tale om, og den væsentligste stigning i antallet af adoptioner uden samtykke findes, som det fremgår, i fremmedadoptionerne. Det er lidt bemærkelsesværdigt, da antallet af anbragte børn & unge i perioden 2016-2021 har ligget og svinget omkring ca. 13-14.000 børn, heraf omkring 3000 børn anbragt uden samtykke.⁴

Ca. 2 ud af 3 børn er anbragt i en plejefamilie. 90 % af de anbragte børn i alderen 0-6 år er anbragt i pleje.⁵ Dertil kommer, at ca. hver 3. plejefamilie tilsyneladende ønsker at adoptere deres plejebarn, hvis det var muligt. Det fremgår af en undersøgelse fra Ankestyrelsen (2014), og hovedparten af plejefamilierne begrundet ønsket med, at de har opnået en tæt relation til deres plejebarn og ønsker at skabe kontinuitet og stabilitet under barnets opvækst.

⁴Danmarks statistik

⁵Vive (2020)

6. Generelt om adopterede børn & unges udvikling og fremtid

Der fremkommer i debatten om adoption (med og uden samtykke) forskellige udsagn om, hvordan det går de adopterede børn på længere sigt. Her lægges der ofte vægt på forskellige ting og tales ud fra forskellige sammenligningsgrundlag. I det følgende vil vi meget kortfattet berøre emnet og kun med enkelte eksempler på forskning. Formålet hermed er dels at vise, at svaret på spørgsmålet er nuanceret samt at fremhæve, at der findes en del viden, hvorfor det ikke, som det af og til kan fremstå i den offentlige debat, er et område uden holdepunkter. Det skal nævnes, at det følgende ikke specifikt omhandler forskning vedr. adopterede uden samtykke.

6.1 Adopterede contra ikke adopterede børn

Når adopterede sammenlignes med ikke adopterede, ses det, at de fleste adopterede i Danmark får et normalt liv svarende til ikke-adopterede. Henze-Pedersen og Olsen (2017) har samlet flere rapporter hovedsageligt om adoptioner af udenlandske børn og beskriver, at der dog er nogle væsentlige forskelle mellem unge voksne adopterede og ikke-adopterede. Dette er mest udtalt i forhold til anbringelser og kontakt med det psykiatriske system, men også i nogen grad i forhold til uddannelse.

De sammenfatter: "Samlet set er en lidt mindre andel af de adopterede unge voksne i gang med en uddannelse og/eller har afsluttet en ungdomsuddannelse som 19-årige, sammenlignet med deres jævnaldrende ikke-adopterede – sandsynligheden for at være i gang med en uddannelse og/eller have afsluttet en uddannelse er også fortsat lidt lavere, når der kontrolleres for relevante baggrundskarakteristika. Dette resultat dækker over vigtige forskelle inden for gruppen af adopterede, hvor adopterede fra Sydkorea ikke er signifikant forskellige fra deres jævnaldrende ikke-adopterede. I uddannelsessammenhæng er det således vigtigt, at de skolemæssige udfordringer for adopterede unge kan være meget forskellige, og at der er grupper, som har brug for mere støtte end andre. Et lignende mønster ses, når det gælder adopterede børn og unges mentale helbred og kontakter med det psykiatriske system, hvor de overordnet set har en dobbelt så høj sandsynlighed for at være registreret i psykiatregisteret som 19-årige. Særligt adopterede fra Rumænien har en signifikant oversandsynlighed. Der er således igen forskelle inden for gruppen af adopterede. Knap 7 pct. af de adopterede bliver anbragt uden for hjemmet i løbet af barndommen, hvilket er signifikant flere end deres ikke-adopterede jævnaldrende (knap 5 pct.). Det er ikke en markant overforekomst, men alligevel et vigtigt opmærksomhedspunkt, som peger på, at adopterede børn og deres forældre hjælper bedst muligt for at imødegå de vanskeligheder, barnet har med sig."⁶

6.2 Adopterede contra anbragte og hjemgivne børn

Når de adopterede, der bliver flyttet til et materielt og socialt bedre miljø end det miljø, som de forlod, sammenlignes med anbragte og hjemgivne børn & unge ser billedet anderledes ud.

Nygaard Christoffersen et al. (2007) sammenholder i en forskningsoversigt adoptivbørns udvikling med midlertidigt anbragte og hjemgivne børns udvikling. Den omhandler hovedsagelig udenlandske undersøgelser, og der er mange forhold at tage i betragtning, når man vil sammenligne til danske forhold. Men resultaterne er dog meget ensartede, og man skriver: "Nærværende forskningsoversigt giver et overraskende ensartet svar, uanset om man vælger at fokusere på den fysiske og kognitive udvikling, på udviklingen af selv-værd eller på adfærdsmæssige og følelsesmæssige problemer. Adoptivbørnene klarer sig gennemgående

⁶ Henze-Pedersen & Olsen (2017), side 7

bedre end de tilbageblevne jævnaldrende, der fortsat har levet under de belastende opvækstvilkår, enten fordi de blev hjemgivet eller fordi de blev anbragt på institution eller hos en plejefamilie.”⁷ Undersøgelser viser, at de adopterede børn hurtigt genvinder det tabte mht. fysisk udvikling, og de har en signifikant bedre fysisk udvikling end de fortsat anbragte eller hjemgivne børn. Det samme billede tegner sig for barnets kognitive udvikling, idet man ser, at de adopterede profiterer af det nye miljø hos adoptionsforældrene, uanset om man sammenligner de adopteredes skoleresultater med børn, der er blevet på en institution, i en plejefamilie eller er hjemgivet til den biologiske familie. De adopterede har færre indlæringsvanskeligheder, og de klarer sig bedre i diverse færdighedstest. Det fremgår videre: ”I adoptionsforskningen har det vakt bekymring, at adopterede i en række undersøgelser har vist sig at være overrepræsenteret blandt personer, der modtager behandling for psykiske problemer. Imidlertid har disse undersøgelser manglet sufficente sammenligningsgrupper. Den systematiske forskningsoversigts sammenvejede resultater viser, at de adopteredes selvværd – uanset hvilke målemetoder, der har været anvendt – gennemgående er bedre end de tilbageblevnes. Deres adfærdsmæssige og mentale problemer er ligeledes mindre end deres jævnaldrendes, der er blevet tilbage hos plejeforældre, på en institution eller hos de biologiske forældre.”⁸

Nygaard Christoffersen et al. (2007) behandler også spørgsmålet om betydningen af barnets alder ved adoptionen, og det beskrives, ”at tidlig adoption generelt giver det bedste udfald, hvad angår barnets tilknytning, dets kognitive udvikling (IQ, og skolepræstationer) og dets emotionelle og adfærdsmæssige udvikling. Barnets tilknytning til adoptivforældrene har vist sig at spille en central rolle for udbyttet af adoption. Dog kan også børn, der først adopteres sent (efter at de er fyldt 2 år) skabe stærke og tætte tilknytninger til adoptivforældrene, selvom de har en usikker tilknytning til deres primære omsorgspersoner med sig i bagagen. Dette skyldes i høj grad, at adoptivforældre generelt er ressourcestærke og har et inderligt ønske om at få et barn. De bruger derfor megen tid og energi på at etablere en tæt relation til barnet, og på at stimulere og udvikle det. Jo tidligere barnet adopteres, jo bedre muligheder er der for, at det kan indhente det forsømte mht. kognitiv udvikling (IQ). Tilknytning spiller ind som en del af forklaringen på udviklingen af IQ. De sent adopterede (her efter at de er fyldt 4 år) klarer sig dog bedre end de hjemgivne og tilbageblevne. Også hvad emotionel og adfærdsmæssig udvikling angår, gentager mønstret sig. De børn, der adopteres inden 6- måneders alderen, har således mindre sandsynlighed for at skulle modtage psykiatrisk behandling for emotionelle og sociale problemer end børn, der adopteres efter 6 måneder. Ifølge undersøgelserne i denne forskningsoversigt har adoptionsalderen stor betydning for udbyttet af adoption. Men undersøgelserne påviser samtidig, at selv sent adopterede børn på en række udviklingsmæssige områder kan have positivt udbytte af at blive adopteret, sammenlignet med de børn, der forbliver i et ugunstigt miljø.”⁹ På spørgsmålet om, hvor stor indflydelse barnets alder ved adoptionen har på udbyttet af adoption sammenlignet med andre omstændigheder, fremhæver oversigten studier, der kontrollerer for alder og antallet af flytninger før adoption, som peger på, at det ikke er alderen eller antallet af flytninger, som forårsager forstyrrelser hos det adopterede barn, men snarere en dårlig kvalitet af omsorgen før adoptionen.

Resultaterne beskrevet ovenfor bekræftes i en ny vidensindsamling baseret på 38 studier (Henze-Pedersen & Rasmussen (2022), der beskriver, at overordnet udvikler adopterede sig mere positivt, sammenlignet med børn, der vokser op i forskellige former for anbringelser, men sammenlignet med jævnaldrende, der ikke har været adopteret eller anbragt, tyder resultaterne på, at adopterede ikke opnår samme resultater, og nogle adopterede oplever udfordringer (f.eks. psykiske eller adfærdsmæssige). Man tilføjer: ”Fra forskning om resiliens ved vi dog, at det ikke er forventeligt, at børn & unge, der har oplevet vanskelige opvækstvilkår, vil klare sig på lige fod med jævnaldrende, der ikke har oplevet udsathed (Villumsen, 2015). Det er derfor vigtigt at fremhæve, at når adopterede sammenlignes med andre børn & unge, der har haft lig-

⁷ Nygaard Christoffersen et al., (2007), side 155

⁸ Nygaard Christoffersen et al. (2007), side 81

⁹ Nygaard Christoffersen et al. (2007), side 158

nende opvækstvilkår, så klarer de sig bedre, hvilket kan pege på, at adoption som indsats kan have en positiv betydning for deres udvikling.”¹⁰ Videns opsamlingen viser videre, at barnets alder, anbringelsehistorik og støtte til adoptivfamilier kan spille en rolle for graden af stabilitet i adoptionen.

Det er ikke specifikt belyst, hvordan børn, der er adopteret uden samtykke udvikler sig, da studierne ikke differentierer mellem frivillige adoptioner og adoptioner uden samtykke, og det fremhæves, at der i adoptioner uden samtykke kan være særlige forhold, f.eks. kan barnet have oplevet en højere grad af udsathed end børn i frivillige adoptioner, hvilket kan påvirke deres udvikling, og der kan være hensyn, der skal tages i forhold til åbenhed om adoptionen.

¹⁰ Henze-Pedersen & Rasmussen (2022), side 11

7. Et undersøgelsesdesign, der ikke lod sig gennemføre

Vi var interesseret i at afdække, hvordan adoption uden samtykke påvirker barnets liv positivt og negativt - her og nu - i Danmark - og under de aktuelle samfundsforhold og lovgivning – som det kunne blive beskrevet af adoptivforældrene og børnene selv.

Vi udarbejdede et undersøgelsesdesign, hvor vores hensigt var at etablere kontakt med minimum 10 adoptivforældre og et tilsvarende antal børn, adopteret uden samtykke og få mulighed for at interviewe begge parter.

Formålet var at få de adopteredes og deres adoptivforældres selvoplevede og subjektive beskrivelse af deres oplevelser af adoptionsprocessen samt af adoptionens positive og negative effekter på barnets udvikling. Vi ønskede også at få barnets og adoptivforældrenes beskrivelser af barnets integration i adoptivfamilien og betydningen af bruddet med barnets biologiske familie.

Vi startede arbejdet med vores undersøgelse i begyndelsen af 2020, hvor vi fik mulighed for at få sendt breve ud til adoptivfamilier til de børn, der var blevet adopteret uden samtykke i perioden fra den 1.7.2013 til den 30.6.2019 fra Statsforvaltningen (senere Familieretshuset), der tidligere afgjorde sager om adoption uden samtykke og fra Ankestyrelsen, der 1.7.2019 overtog afgørelserne. Vi valgte at få skrevet til adoptivforældre, hvis børn i januar 2020 var fyldt 5 år, idet vi anså det for muligt at gennemføre et interview med børn fra den alder. Det samlede antal, der var mulighed for at få kontakt med indenfor denne målgruppe, var 20 børn og deres adoptivfamilier.

Vi fik aftaler om interviews med **8 adoptivfamilier**. 1 af disse familier havde adopteret 2 børn uden samtykke, så der var tale om **9 børn**. Nogle af adoptivfamilierne informerede os fra starten om, at vi ikke ville få adgang til at interviewe deres børn, andre havde betænkeligheder ved dette, men indgik en aftale med os om, at vi kunne tage en dialog om det i forbindelse med vores interview med adoptivforældrene. Her kunne vi tale om, hvorvidt det ville være relevant at spørge barnet om et interview, og under hvilke rammer dette evt. kunne finde sted. Vores forventning var, at vi kunne få adgang til at interviewe børnene, når adoptivforældrene mødte os og fik mulighed for at vurdere vores faglige indsigt, tilgange, spørgsmålstyper mv.

Det lykkedes os at få aftaler om interviews med 2 unge adopterede (på 20 og 21 år), og dertil kom, at vi ad anden vej fik adgang til et interview med en ung i adoptionsproces, så vi har i alt interviewet **3 unge**.

6 af de 8 adoptivforældre afviste at lade os interviewe deres adopterede børn. Som det vil fremgå senere i denne rapport, så viste det sig, at alle børn havde været i belastende og følelsesmæssigt vanskelige situationer før og/eller under adoptionsprocessen, nogle i en meget lang periode, og adoptivforældrene vurderede, at deres børn ville være sårbare overfor at skulle fortælle om, forholde sig til og følelsesmæssigt genbesøge disse situationer og processer. Det var således ikke et spørgsmål om tillid til vores saglighed, men om adoptivforældrenes vurdering af barnets tidligere erfaringer, traumer og aktuelle udvikling.

Dermed kunne vi ikke gennemføre den plan, vi havde lagt for undersøgelsen – idet at få viden om børnenes selvoplevede trivsel efter adoptionen ikke var muligt i det ønskede omfang.

7.1. Undersøgelsens indhold

Det blev klart, at vi – efter endnu en skriftlig henvendelse - heller ikke kunne få flere voksne deltagere. Vi stod således på et tidspunkt med et undersøgelsesmateriale, som vi måtte se på med nye øjne og vurdere, hvordan vi kunne arbejde videre med. Vi fandt, at vi havde fået mange væsentlige og for os nye informationer i de gennemførte interviews, og vi besluttede at analysere og anvende materialet.

Vi har valgt at samle de bearbejdede informationer fra interviewene i en række temaer, som handler om adoptionsprocessen for hhv. adoptivforældrene og barnet samt om barnets inddragelse. Vi har også set på samværet mellem børnene og de biologiske forældre, fordi det hurtigt stod klart, at det var et vanskeligt

område. Endelig har vi set på barnets udvikling efter adoptionen. Men før disse temaer udfoldes, skal vi omkring en beskrivelse af empiri, metode mv.

8. Empiri og metoder

8.1. Betegnelser

Det synes at være det almindelige sprogbrug i artikler, forskning og i daglig tale at bruge betegnelserne: Adoptivforældre og Adoptivbørn. Det er en hensigtsmæssig betegnelse i mange sammenhænge, da det sikrer en klar adskillelse og dermed forståelse af, hvem der omtales –forældrene eller adoptivforældrene. Og Barn og Adoptivbarn angiver forskellen i den biologiske tilknytning til forældrene.

Vi oplevede hos en del adoptivforældre en vis modstand imod at blive kaldt adoptivforældre, idet vi mødte den indvending, at de efter en adoption er blevet barnets forældre med alle de pligter, ansvar, myndighed og rettigheder, som forældre har i enhver lovgivnings forstand. Flere har også påpeget, at deres adoptivbarn netop er fokuseret på, at de, som tidligere i mange tilfælde tidligere var barnets plejeforældre, efter adoptionen er blevet barnets **forældre** – og barnet har modstand imod at blive fastholdt i en rolle, som stadig beskriver en relation, der adskiller dem fra at være forældrenes "rigtige" barn.

Da resten af denne rapport tager sit udgangspunkt i interviews med adoptivforældre og adopterede unge, havde vi overvejelser om at anvende betegnelsen Forældre og Barn om Adoptivforældre og Adoptivbarnet og betegnelsen Oprindelige forældre eller Biologiske forældre om de biologiske forældre.

Det var imidlertid i praksis vanskeligt, da det viste sig, at der kom uklarheder, og der kunne ske forvekslinger, og vi endte med at fastholde de almindeligt anvendte betegnelser: Adoptivforældre og Biologiske forældre. Vi anvender oftest bare betegnelsen Barnet om barnet – da det ikke i samme omfang giver vanskeligheder med forståelsen.

8.2. Empiri

Vi fik som tidligere beskrevet kontakt med adoptivforældre til 9 børn ud af de 20 mulige i målgruppen, altså næsten halvdelen. Det ene barn var dog yngre end målgruppen.

Der er tale om en talmæssig lille undersøgelse, men antallet må også holde op imod, hvor lille et undersøgelsesområde, der er tale om. Som det tidligere er fremgået, fandt der i perioden 2017-2020 - som er cirka den periode, hvori de børn, der indgår i vores undersøgelse, blev adopteret – mellem 58-60 adoptioner uden samtykke sted. De 19 af disse var familieadoptioner, hvoraf de 7 (over 1/3) er repræsenteret i vores undersøgelse.

Vi har interviewet 7 adoptivforældrepar og 1 adoptivforælder (hvor vi kun talte med den ene forælder). I en familie talte vi også kort med en 23årig søskende til en adopteret.

7 børn var adopteret uden samtykke af deres tidligere plejefamilie ved familieadoption.

2 var adopteret uden samtykke ved fremmedadoption.

De 9 adopterede børns alder på interviewtidspunktet var:

1 barn var 3½ år

2 børn var 5 år

2 børn var 6 år

2 børn var 10 år

2 var unge voksne på 20 og 21 år

Vi interviewede de to voksne adopterede samt en ung på 14 år, som var i adoptionsproces ift. adoption uden samtykke.

Alle interviews fandt sted mellem juni 2021 og januar 2022.

De fleste af de adopterede børn var således familieadopterede jf. § 9 stk. 4 i Adoptionsloven. Derfor omhandler vores empiri og dermed denne rapport i hovedsagen deres forhold.

8.3 Metode

Vi har gennemført en kvalitativ undersøgelse, hvor vi har søgt at forstå verden ud fra interviewpersonernes position og synsfelt. Vi trækker på den hermeneutiske tænkning, hvor interviewene er udtryk for adoptivforældrenes og de unges forståelse og egen fortolkning af deres oplevede situation. Vi har indhentet viden om interviewpersonernes oplevede erfaringer og forståelser og har fået deres fortællinger set fra den enkeltes perspektiv. Vi følger den hermeneutiske tradition og tænkning, hvor de enkelte interview og udsagn, må forstås som dele af en helhed, og hvor helheden må forstås ud fra de enkelte dele i en cirkulerende struktur.

Vi tilkendegiver således, at vores konklusioner ikke fremstiller et generelt altomfattende billede af behandlingen af problemstillingen. De bliver i stedet et resultat af det, vi kan opnå ud fra den empiri, der er indsamlet, de teorier, der er anvendt og den forforståelse, vi kommer med i forhold til tolkningen af empirien i analyse og diskussion. For at behandle vores problemstilling så fyldestgørende som muligt, har vi selektivt valgt elementer fra forskellige teorier, som ud fra vores overbevisning bidrager til den mest udførlige behandling af vores problemstilling (Steensfeldt 2004).

Vi har brugt en kvalitativ, semistruktureret interviewform med en interviewguide. Vi har søgt at sikre kvalitet¹¹ bl.a. ved at stille det indledende spørgsmål i en kategori kort og evt. om nødvendigt med en så kort, men relevant forklaring som muligt. Derefter har vi stillet uddybende spørgsmål til indholdet i svarene og kun i mindre grad ud fra guidens uddybende spørgsmål, fordi formålet var at tage udgangspunkt i og udfolde den interviewedes forståelse af temaet. Vi har undervejs tolket og ved behov forelagt vores tolkning eller forståelse for den interviewede under interviewet og fået pågældendes reaktion herpå. Hvert interview med adoptivforældrene varede ca. 2 timer, og interviews med de unge varede ca. 1 time. Vi optog alle interviews og har efterfølgende transskriberet og meningskondenseret¹² dem.

8.4 Bias

Vi er begge fagfolk og har arbejdet i en lang årrække med familier og børn & unge med særlige vanskeligheder. Deraf følger naturligvis bias, idet vi har en række erfaringer og givne forståelser, som påvirker vores tilgange og behandling af stoffet. Vi har arbejdet med disse ved indledningsvist at forsøge at gøre os selv bevidste om vores forforståelser ved at kortlægge dem og diskutere dem.

I nogle interviews havde vi dog vanskeligt ved at holde vores erfaringer og faglighed ude af samtalen. Det var i enkelte situationer svært ikke at have og vise for stor forståelse overfor nogle udsagn fra de interviewede. Det var også vanskeligt i enkelte situationer ikke at korrigere for "forkerte" opfattelser af lovgivning eller systemer. I 2 situationer gennemførte vi og afsluttede interviewet og derefter formulerede en anden kontekst med den interviewede, hvor vi kort kunne informere om et emne.

Der er givetvis bias, men der er også nogle fordele ved at have indgående kendskab til fagområdet. Det har f.eks. haft betydning for, hvor dybt i en problematik, vi kunne komme, og det betyder også, at vi i denne rapport kan give nogle faglige anbefalinger, som vi håber kan anvendes i praksis.

8.5 Validitet

¹¹ Kvale & Brinkmann (2009)

¹² Kvale & Brinkmann (2009)

Vores undersøgelse er som nævnt en kvalitativ undersøgelse, og der er en høj grad af konsensus i udtalelserne i interviewene. Vi har ikke belæg for at sige, at den viden, vi har fået via informanterne, er generelt kendetegnende for adoptionsprocessen ift. adoption uden samtykke, men vi kan på baggrund af undersøgelsen sige noget kvalitativt om, hvordan det er for adoptivforældre og adoptivbørn i de konkrete adoptionsprocesser, de har oplevet.

Med henvisning til Mørck (2006) kan vi også fremhæve, at kvalitative undersøgelser kan: "gradvist udvikle et repertoire af eksemplariske fremgangsmåder til at frembringe lignende resultater i lignende situationer." Ud fra denne betragtning, kan de resultater, der er kommet frem i denne undersøgelse, ses som viden, der kan anvendes ved lignende problemstillinger. For at konkretisere dette, er der mulighed for, at de elementer, som de adoptivforældre og unge, vi har talt med, beskriver som betydningsfulde og/eller problematiske, også kan være gældende hos andre adoptivforældre og unge i lignende situationer. Derfor peger vi afsluttende på anbefalinger, der kan anvendes i forhold til andre adoptivforældre og børn & unge, som er i en adoptionsproces, hvor lignende betingelser gør sig gældende.

Vi ved ikke, om der i udvælgelsen af relevante deltagere, i det udsendte materiale eller måden, vi har kontaktet på mv. ligger nogle forhindringer for nogle andre mulige deltagere, der ville have udtrykt noget andet end dem, der rent faktisk deltog.

Vi kan heller ikke vide, om de, der valgte at deltage, gjorde det af særlige grunde, som kan tænkes at skævvride materialet. Adoptivforældrene udtrykte generelt, at de fandt, at emnet var meget relevant, og nogle af adoptivforældrene gav udtryk for, at de bl.a. ønskede at deltage, fordi de gerne ville oplyse om det, de havde oplevet som vanskeligt i adoptionsprocessen. På den anden side var der andre, der ligeledes havde oplevet adoptionsprocessen som vanskelig, men som af samme grund ikke ønskede at deltage i undersøgelsen, fordi de ikke ønskede at rippe op i det igen. Man kan også forestille sig, at adoptivforældre, der havde positive oplevelser i adoptionsprocessen, valgte deltagelse fra, og at vi dermed kan tænkes at have fået deltagere med en overvægt af kritiske synspunkter.

7.6. Valg og fravalg

Vi har gjort nogle valg og fravalg. Vi har allerede været inde på nogle af disse. Men vi har gjort flere fravalg, f.eks. har vi fravalgt at inddrage de biologiske forældres forhold og interviewe dem. Det betyder, at de biologiske forældre ikke har fået nogen stemme i vores undersøgelse. Det skal pointeres, at det ikke er fordi, vi finder det irrelevant at lytte til deres stemme, det var bare ikke relevant i denne undersøgelses sammenhæng.

Vi har også fravalgt at interviewe sagsbehandlere hos myndighederne eller andre fagfolk med opgaver i adoptionsprocessen. Det kunne have været relevant, men var altså et fravalg.

Vi kunne også have valgt at undersøge de adopterede børns trivsel på andre måder end via informationer fra deres adoptivforældre og dem selv. Det kunne f.eks. ske ved indhentning af oplysninger hos fagfolk (læger, pædagoger, lærere m.fl.), men det, vi ønskede, var, at få den oplevede virkelighed af de nærmeste involverede.

9. Om de adopterede børn & unge i denne undersøgelse

9.1 Børnenes alder ved anbringelsen

De 9 børn, som indgår i vores materiale, havde følgende alder ved anbringelsen udenfor hjemmet:

Barn, der blev anbragt umiddelbart efter fødslen på en institution, blev så flyttet til en anden institution mhp. observation. Her var barnet anbragt i ca. 1 år, hvorefter barnet blev sluset ud i plejefamilie. Barnet blev senere adopteret af samme plejefamilie.

Barn, der blev anbragt 7 dage gammel i plejefamilie og senere adopteret af samme plejefamilie.

Barn, der blev anbragt 1 dag gammel hos en plejefamilie. Som ca. 1årig blev barnet flyttet til en anden plejefamilie og kort derefter flyttet til endnu en ny plejefamilie, som senere adopterede barnet.

Barn, der blev anbragt umiddelbart efter fødslen hos en plejefamilie og blev senere adopteret af samme plejefamilie.

Barn, der fik ophold på hospital umiddelbart efter fødslen og derefter anbragt som 2-3 uger gammel hos en plejefamilie. Adopteret af samme plejefamilie senere.

Barn, der blev anbragt som ca. 5 måneder gammel i plejefamilie og senere adopteret af samme plejefamilie.

Barn, der blev anbragt umiddelbart efter fødslen hos en plejefamilie og blev senere adopteret af samme plejefamilie.

Barn, der blev anbragt umiddelbart efter fødslen i plejefamilie. Blev flyttet til en anden plejefamilie næsten 2 år gammel og senere adopteret af samme.

Barn, anbragt umiddelbart efter fødslen i plejefamilie, og blev senere adopteret af samme plejefamilie.

I ovenstående har vi kaldt alle familier for plejefamilier af anonymitetshensyn vel vidende, at 2 af familierne var godkendte adoptanter

9.2 Børnenes vanskeligheder ved anbringelsen

Vi har ikke gennemført en systematisk afdækning af børnenes fysiske og psykiske tilstand ved anbringelsen hos den kommende adoptivfamilie. Der er tale om beskrivelser af deres vanskeligheder fra adoptivforældrene.

Alle børnene havde jf. adoptivforældrene visse fysiske og psykiske vanskeligheder ved deres ankomst hos dem, og disse vanskeligheder prægede barnet fremadrettet. I to af tilfældene var vanskelighederne forholdsvis lette, men i de 7 tilfælde var der tale om ganske alvorlige særlige vanskeligheder.

Nedenfor nævnes i stikord de vanskeligheder, vi blev oplyst om hos børnene. De havde alle mere end en af de nævnte vanskeligheder:

Livstruende sygeforløb (2)

Abstinenser ved fødslen (3)

Syns- og høreproblemer (2)

Motoriske vanskeligheder og hyper mobilitet (4)

Sansemotoriske problemer (2)

Søvnforstyrrelser og spiseforstyrrelser (3)

Angst og OCD-præget adfærd samt selvskadende adfærd (2)

Aggressiv adfærd eller kontrollerende, dominerende adfærd (2)

Sproglige vanskeligheder (3)

Tilknytningsproblemer og følelsesmæssige vanskeligheder, herunder følsomhed, sensitivitet, psykisk skrøbelighed (7)

Kontaktvanskeligheder og sociale vanskeligheder (2)

Børnene var omsorgssvigtede inden anbringelsen udenfor hjemmet. 2 børn havde været udsat for fysisk vold og/eller vanrøgt, og 3 børn var født med abstinenser pga. mødrenes misbrug. Flere af børnene havde oplevet manglende kontinuitet, idet nogle havde ophold på institution bag sig, og nogle børn var flyttet fra andre plejefamilier.

Også de børn, der blev anbragt i pleje hos deres kommende adoptivforældre få dage efter fødslen, havde de allerede vanskeligheder.

Uden at have undersøgt børnenes vanskeligheder systematisk tør vi godt fastslå, at der ikke var tale om børn i normal udvikling, men derimod tale om sårbare og udsatte børn.

I en undersøgelse fra Adoptionsnævnet (2021) om de **fremmedadopterede** børn i 2019 og 2020 fremgår, at langt de fleste børn, der blev frigivet til national fremmedadoption, udviklede sig normalt. 61 ud af 63 børn er i undersøgelsen betegnet som normalt udviklet på frigivelsestidspunktet. Det svarer til næsten 97%. I dette tal er indeholdt både adoptioner med og uden samtykke (ca. halvdelen er frigivet til adoption uden samtykke).

Alle de børn, som indgår i vores undersøgelse, er beskrevet med særlige vanskeligheder, hvorfor vi vil pege på, at det tyder på, at andelen af børn, der **ikke** er i normaludvikling, er større i gruppen af børn, som **familieadopteret** uden samtykke end børn, der adopteres ved fremmedadoption uden samtykke. Det kan være af betydning, når man skal vurdere, hvilken støtte adoptivforældrene til de familieadopteret børn har behov for.

10. Undersøgelsens resultater

Vi har samlet fundene i vores undersøgelse under 5 temaer:

- TEMA 1: Adoptionsprocessen for adoptivforældrene.
- TEMA 2: Adoptionsprocessen for børnene.
- TEMA 3: Samvær mellem barnet og dets biologiske forældre.
- TEMA 4: Barnets inddragelse.
- TEMA 5: Barnets udvikling efter adoptionen.

Vi beskriver under hvert tema, hvad vi uddrager af materialet og bringer nogle uddrag fra nogle af de gennemførte interviews til illustration heraf. De interviewede optræder naturligvis anonymt.

10.1 -TEMA 1: Adoptionsprocessen for adoptivforældrene.

Adoption uden samtykke –en følelsesmæssig hård proces for adoptivforældrene:

7 ud af de 8 interviewede adoptivforældre har oplevet adoptionsprocessen som følelsesmæssigt meget hård. Det ene adoptivforældrepar, der ikke fandt processen hård, beskriver sig selv som meget "hårdfør" og med mange erfaringer med sammenlignelige processer ift. andre plejebørn, og de tror, at det er årsagen til, at de ikke blev så følelsesmæssigt påvirkede, som de kan tænke sig, at mange andre mennesker vil blive. Nogle af adoptivforældrene beskriver endog, at de har oplevet processen som "traumatisk" eller "overgribende", og et adoptivforældrepar følte sig desuden meget dårligt behandlet og udsat for mistro af myndighederne i processen. Flere adoptivforældre søgte privat psykologbistand under eller efter adoptionen mhp. at restituere sig.

I det følgende fremhæves en række forhold, som blev angivet af adoptivforældrene som baggrunde for, at processen var så følelsesmæssigt belastende for dem.

Processen er ofte langvarig:

Nogle adoptionsprocesser tog forholdsvis kort tid, mens de fleste varede mellem ca. 3 og 4 år og enkelte varede længere (selve godkendelsen af de to fremmede adoptivfamilier er ikke medregnet i dette tidsperspektiv). Det er naturligvis et spørgsmål, hvornår adoptivforældrene definerer, at adoptionsprocessen startede. Det er ikke sikkert, at den kommunale myndighed vil definere starttidspunktet på samme måde. Adoptivforældrene beskriver generelt processens start som det tidspunkt, hvor de fik forespørgslen, om de ønskede at adoptere barnet og sagde ja. Selv om det måske ikke er det starttidspunkt, som myndighederne vil angive som starten på adoptionssagen, er det relevant at forholde sig til det tidsperspektiv, som de involverede oplever det. Tidsperspektivet bør sættes i relation det pres, der lægges på alle involverede i processen – og her har adoptivforældre og de interviewede unge oplevet presset i den tid, de angiver. Det er væsentligt, at tidsperspektivet også ses i relation til en barndoms længde. Det skal nævnes, at der for nogle børns vedkommende var tale om en proces, hvor adoptionsprocessen blev igangsat, men af forskellige grunde blev stoppet og så igangsat igen senere.

Her er eksempler på forskellige situationer:

- *Kvinde: "Vi fik ham, da han var 16 måneder, og et år før hans konfirmationsalder, da kom XX kommune og spurgte, om vi ville adoptere ham. Og i deres forståelse var det sådan noget, vi kunne nå, inden hans konfirmation eller non-firmation, som det var. Det viste sig så, at der gik 4 år, hvor han virkelig var igennem systemet, og han hadede det. (...) jeg tror, vi var ude i 3 omgange, hvor han skulle stille op til rapporter, så da alt det var kommet på plads, og vi havde været i Ankestyrelsen, blev den hjemvist 3 gange, fordi der ikke var styr*

på det. Og Ankestyrelsen sagde jo, at de slet ikke var i tvivl om, at han skulle adopteres, men dokumenterne skulle være i orden.”

- *Kvinde: ”Vi har haft X siden han var nyfødt. (...) Så vi fik en meget kraftig tilknytning til ham på kort tid (..) Vi besluttede os for at gå ind i det med hud og hår. Så vi havde det som om, han var vores egen dreng fra starten af. Og vi havde jo hørt om det (... adoption) (..) og vi havde besluttet, at hvis tilbuddet kom, ville vi sige ja.”*
Manden: ”Vi blev ringet op af familieplejekonsulenten og spurgt, og hun gav udtryk for, at hun faktisk ikke havde turde spørge os. Så gik der næsten 3 år fra den samtale, til det lykkedes.”

Nogle sager er langstrakte, fordi der sker afbud, aflysninger, udeblivelser og ændringer i planlagte aftaler, undersøgelser og forløb. En særlig problematik, som flere adoptivforældre rejser, er den situation, hvor de biologiske forældre forlænger processen ved gentagne gange at udeblive fra aftaler i undersøgelsesforløb, møder og retsmøder. Dette betød i nogle sager, at sagen i lange perioder lå stille og ventede på nye aftaler.

- *Kvinde: ” (...) så kommer den i byretten, og jeg har faktisk ikke tal på, hvor mange gange, den har været i byretten. (..) Fordi – første gang, så bliver den aflyst, fordi fars advokat ... noget med advokaten og noget med faderen. (..) Også ift. undersøgelserne, der også trak ud, fordi hver gang psykologen skulle møde faderen, så var han der ikke, så det tager over ½ år, fordi far ikke dukker op. (..) Og vores advokat siger: Nu stopper det, det er simpelt hen for mange gange, også i Ankestyrelsen, hvor der blev sagt – efter han ikke var mødt flere gange – at hvis du ikke kommer næste gang, så bliver den gennemført. (...). Og hver gang det bliver aflyst går der jo 4-6 måneder, fordi det er jo så mange mennesker, der skal samles. (...) Men til sidst så ender det med, at vi kommer i byretten, og far dukker ikke op, men det bliver gennemført. Og den går så videre, de anker den til landsretten (...). Det er i 4 år – hvor det kører hele tiden (...).”*

Processens varighed har betydning i hverdagen:

Flere adoptivforældre udtrykker, at de har forsøgt at skærme børnene i processen, så godt de kunne. De beskriver også, at det har været svært, da de har oplevet dilemmaer og har haft følelser i klemme på forskellige tidspunkter i processen. Nogle af adoptivforældreparrene har delt sig op i en række dagligdags situationer, for på den ene side at tilgodese processen og på den anden side at skærme barnet.

- *Kvinde: ”De her 3 år har været sådan ... altså så havde man advokaten i røret eller kommunen eller et eller andet, så var man i én boks, og så var det simpelt hen så vigtigt at kunne lukke af der for at kunne være i den rolle (... ift. barnet) – altså det var ligesom – man var simpelt hen nødt til at skille det ad, fordi hvis man blandede det for meget sammen, så ville vi jo overføre alt det her i meget større grad (... til barnet), end vi har gjort.”*
- *Mand: ”Jeg mærkede det i hvert fald meget tydeligt, at det var vigtigt for mig, at nu var jeg nødt til at tage den telefonsamtale, og det var ikke noget, (barnet) skulle høre.”*

Børnene aflæser og påvirkes af de voksnes følelsesmæssige tilstand. En af de unge beskriver, at hun har kunnet se på sine adoptivforældre, at de har været følelsesmæssigt belastede over tid. Hun følte sig lettet, og hun kunne se, hvor meget det betød for hendes adoptivforældre, da adoptionen endelig gik igennem. Hun siger videre, at der har været en usikkerhed hos hendes adoptivforældre undervejs i processen. De har haft det største fokus på hende og hendes behov, men hun er ikke i tvivl om, at de også har haft en masse andre tanker.

Adoptivforældrene frygter, at myndighedernes vurderinger i processen kan munde ud i, at barnet bliver fjernet fra dem:

De fleste adoptivforældre havde en vis bekymring eller frygt for, at barnet kunne blive fjernet fra dem i adoptionsprocessen, fordi de var usikre på, hvordan myndighedernes vurderinger ville falde ud.

Flere adoptivforældre fortæller, at de var taktiske og talte sagsbehandler og tilsyn "efter munden" dels pga. det, de oplevede som de professionelles manglende faglighed, dels pga. myndighedernes svingende holdninger, og dels fordi de frygtede, at barnet ville blive taget fra dem, hvis de opponerede imod noget.

- *Mand: "I den periode, indtil adoptionen var der, gik vi jo med en konstant bekymring og nervøsitet, usikkerhed, om der nu lige pludselig var nogen, der kom og bankede på døren og sagde, hun er vores, hun skal med os."*
- *Kvinde: "Det er rigtig, som du siger, at jeg har været bange (for at barnet blev fjernet fra dem), men jeg har aldrig været bange for, at jeg ikke gjorde noget godt for X (barnet), men jeg har været bange for, at den faglighed, som systemet kom med - og forlangte noget andet, at jeg ikke kunne passe godt nok på ham. Så jeg må da indrømme, det har jeg været god til..."*

Spørgsmål: At skærme ham mod systemet?

Kvinden: "Ja, og jeg har også strøget rigtig mange sagsbehandlere med håret, og de havde oplevelsen af, at de styrede gamet, og så har jeg gjort det, som X (barnet) profiterede af ... og så har jeg snakket lidt med, "og nå ja, det kan jeg da godt se, det er et godt perspektiv", og så er de gået glade hjem, og så har vi fortsat Og det har jeg været glad for, at jeg har gjort, det må jeg sige. Det har jeg godt nok været glad for."

En anden adoptivforælder beskriver, at det har været en opslidende periode, hvor pågældende tænkte over, at ingen af ægtefællerne måtte blive syge, for hvad kunne der så ske i processen, og de tænkte begge meget over, at de kunne miste det barn, de havde knyttet sig til.

Andre har talt om, at der i kommunen og Statsforvaltningen var forskellige holdninger og syn på dem som kommende adoptivfamilie, og der blev stillet spørgsmålstejn ved, om de havde kompetencerne, selvom de var en godkendt plejefamilie med flere års erfaring. Enkelte adoptivfamilier har beskrevet forældrekompetence- og tilknytningsundersøgelser, som de har været igennem, som også skulle omfatte større dele af deres familienetværk (adoptivforældrenes forældre og søskende).

Adoptivforældrene mangler information og oplever et system, hvor fagfolk ikke synes at have tilstrækkelig erfaring, viden, kompetence og professionalitet:

Adoptivforældrene beskriver generelt at mangle information. Manglende information kan betyde, at adoptivforældrene ofte bliver overraskede og usikre og skal omstille sig mange gange i forbindelse med hændelser, beslutninger og forløb i sagen. Adoptivforældrene beskriver, at det ville have været rart, hvis kommunen havde haft bedre styr på tingene. De kunne mærke, hvis kommunen f.eks. ikke havde prøvet en adoptionsproces før, og adoptivforældrene var nødt til at konsultere deres advokat ofte. De beskriver, at det ville have været hjælpsomt, hvis kommunen havde haft en procesbeskrivelse – en slags "drejebog" over, hvad der skulle ske og hvornår, samt at en sådan blev fulgt, og at de som adoptivfamilie var blevet bekendt med den.

Det nævnes af flere adoptivforældre, at man kan få forskellige svar fra fagfolk på samme spørgsmål, hvilket skaber forvirring og usikkerhed. Der sker ligeledes fejl fra fagfolk i forløbene bl.a. begrundet i manglende viden og erfaring. Der er i flere af sagerne oplevet manglende samarbejde mellem instanser, oplevet af

adoptivforældrene som deciderede magtkampe. Nogle adoptivforældre har oplevet at blive dårligt behandlet, og en enkelt familie har oplevet at blive decideret nedladende behandlet og negativt fortolket. Adoptivforældrene føler sig i høj grad ansvarlige for, at forskellige trin i sagsbehandlingsprocessen sker eller følges op. De føler sig ansvarlige for at spørge, rykke og huske myndighederne på ting.

En enkelt familie fremhæver, at de havde den samme fagligt dygtige kommunale socialrådgiver igennem en del år, og at alle undersøgelser i processen var relevante og blev gennemført af dygtige fagfolk. Men heller ikke i den situation var forløbet dog optimalt, idet kommunen ikke havde styr på processen, og det var sådan lidt "learning by doing", og familien fik ikke tilstrækkelig vejledning og information.

Eksempler:

- *Mand: "Vi har snakket meget om, at det har mindet meget om en forvaltning, der var i knæ. Fordi man ikke havde tid til at sagsbehandle ordentligt på tingene. Så vi var kaldt til møde i XX kommune på et tidspunkt, Og de var virkelig, virkelig ikke forberedt på det møde, man skal ind til. Som de selv har kaldt ind til... (...)"*
- *Kvinde: "Man må sige, at da adoptionssagen blev indledt af XX kommune, da fik de drejebogen for, hvad der skulle til, hvad der skulle ligge af rapporter fra psykolog og osv., og så valgte man i flere omgange: "vi sparer lige lidt rapport og sådan og sådan", og så blev den hjemvist af Ankestyrelsen, fordi der ikke var den dokumentation, der skulle til. Og drejebogen lå klar fra starten, lige nøjagtigt, hvad der skulle til, men det valgte man at overse, og så trak det bare ud og trak ud... i 4 år!"*

Andre oplever, at de har måttet undersøge ting og sætte sig ind i lovgivning mv. for at kunne støtte myndigheden i sekvenser i sagsbehandlingen. Her har nogle adoptivforældre opfattet det sådan, at myndigheden ikke havde sat sig ind i regler eller i ny lovgivning. De udtrykker, at de således selv blev "eksperter", da det var tydeligt, at kommunen ikke havde styr på lovgivningen.

En adoptivfamilie fortæller, at hvis der var noget, der gik galt i processen, så følte de, at skylden blev lagt på dem som adoptivfamilie. De blev set på, som om de handlede i "ond tro", og de havde en oplevelse af at blive talt ned til.

Adoptivforældrene føler sig ofte overladt alene i forløbet og mangler støtte:

Adoptivforældrene beskriver, at de ikke har haft nogen i deres netværk, der har prøvet det samme, som de gennemgik. De har ikke oplevet, at der er nogen person eller instans i systemet, der varetager adoptivforældrenes situation eller støtter dem. Nogle føler, at de opfattes som - og også er - ressourcerige mennesker, hvorfor myndighederne anser, at de skal kunne klare alt. Nogle adoptivforældre udtaler f.eks.:

- *Mand: "Jeg tænker tilbage, at det, jeg rigtig godt kunne tænke mig, der havde været anderledes, det var, at vi havde fået mere rådgivning, altså noget, der var vores rum, fået noget professionel sparring."*
- *Kvinde: "Vi har selv søgt det (... hjælp til dem selv) det er ikke noget, der kommer som en pakke. Hvis vi ikke var, som vi er, så havde vi måske ikke fået noget. Vi havde PAS rådgiveren, og vi har læst meget. Og vi fik hjælp af dine (mandens) forældre, som har været plejeforældre, som også har vidst nogle ting."*
- *Spørgsmål: "... så I har gjort alt det I skulle uden hjælp, men I burde måske bare have haft det lidt lettere?"*
Mand: "Man føler sig så alene."
Kvinden: "Ja, vi føler os faktisk lidt fortabte."

Én giver udtryk for, at der mangler professionelle, der lytter til adoptivforældrene og forstår deres sprog samt, hvad de har brug for. Et par oplyser, at de havde kontakt til en psykolog, hvor formålet var at få rådgivning ift. barnet, men de fik også lejlighed til at tale om sig selv, hvilket hjalp dem.

Nogle adoptivforældrepar udtaler, at de var rigtig gode til at tale med hinanden om deres oplevelser og udtrykker, at det var godt, at de kunne det, for de oplevede det som et barsk forløb.

Andre adoptivforældrepar havde svært ved at støtte hinanden optimalt, fordi de reagerede forskelligt på frustrationer og problemstillinger. Der var ikke altid overskud til at hjælpe hinanden følelsesmæssigt, og flere par forsøgte at skåne hinanden. Flere af adoptivforældrene beskriver, at de har haft følelsesmæssige efterreaktioner, og det har taget tid for dem at komme ovenpå efterfølgende.

Eksempel:

- *Kvinde: "Det har været svært. På et tidspunkt investerede vi i et kolonihavehus, hvor X (manden) boede engang imellem... han har haft meget mere svært ved samarbejdet med kommunen - med alle de damer, der kom på tilsyn, det har han haft svært ved, og han har været rasende nogle gange, og så det her med sagsbehandlerskift."*

Halvdelen af adoptivforældrene har ikke fået noget tilbud fra kommunen om støtte i adoptionsprocessen, selv om de havde behov for det. Flere har peget på, at psykologhjælp ville have været en god mulighed. De to adoptivforældrepar, som adopterede ved fremmedadoption har fået støtte via PAS ordningen.¹³ Også 2 af de familier, der adopterede deres plejebarn, fik støtte derfra i en periode, men de manglede trods dette støtte.

Adoptivforældrene oplever, at barnet ofte ikke er i fokus hos myndighederne:

Det er belastende for adoptivforældrene, når de oplever, at barnet ikke er i fokus i processer, planlægning og beslutninger. Mange føler, at de ikke kunne beskytte barnet tilstrækkeligt. I en række tilfælde beskrives, at adoptivforældrene ikke kunne forhindre, at der skete ting, som de oplevede som skadeligt for barnet eller som overgreb på barnet.

Flere beskriver, at de tidligere som plejefamilie ville have afvist at foretage sig ting, som de betragtede som skadelige overfor barnet, f.eks. tvinge barnet til noget, mens de i adoptionsprocessen følte, at de var nødt til at gøre det, de blev bedt om af myndighederne, da de frygtede, at man i modsat fald vil stoppe adoptionen og fjerne barnet fra dem.

En adoptivfamilie oplyser, at barnet i processen blev testet med materiale, der lå over aldersniveau, og barnet var desuden ikke alderssvarende udviklet. De krav, der således blev stillet til barnet, var for høje, og barnet var ifølge adoptivforældrene ikke i tvivl om, at det skulle præstere og ikke måtte fejle. De mener, at det har haft negativ betydning for barnet fremadrettet. Både barnet og adoptivforældrene havde et klart indtryk af, at de ikke måtte fejle i processen.

En adoptivfamilie fremhæver, at planlægningen og rådgivningen ift. barnets øvrige situation var under al kritik, idet barnets muligheder for at få dansk statsborgerskab ikke blev prioriteret på grund af uvidenhed fra sagsbehandlers side.

¹³Ankestyrelsen tilbyder adoptionsforberedende kurser og PAS-rådgivning (Post Adoption Service) til de personer, der gennemgår godkendelsesforløbet som adoptanter. Kommunen har mulighed for at henvise plejeforældre, der skal adoptere deres plejebarn til denne ordning.

En adoptivfamilie fortæller, at en søskende til barnet på næsten 18 år blev hjemgivet til forældrene efter en anbringelse igennem hele barndommen. Adoptionen af deres barn blev herefter indstillet, fordi kommunen mente, at forældrene herefter ville blive vurderet til at have forældrekompetence, og kommunen ville derfor ikke gå videre med adoptionssagen. Det betød, at barnet måtte vente i flere år, inden adoptionssagen blev genoptaget. De fremhæver, at der ikke blev taget individuelt stilling til barnets forhold eller ønsker, men barnets søskendes sag blev udslagsgivende og udsatte sagen.

Andre forhold:

Udover de følelsesmæssige konsekvenser var der også andre typer af konsekvenser. Vi er i flere tilfælde stødt på, at adoptivforældrene var bekymrede for at søge forskellig hjælp eller ikke turde tilbyde støtte til familiemedlemmer. En adoptivfamilie fortæller, at de opgav at hjælpe et familiemedlem, der havde alkoholproblemer, fordi de var bange for, at det kunne påvirke adoptionen negativt, og en anden sammenbragt adoptivfamilie oplyser, at de undlod at foreslå, at den enes sørbarn, der boede hos sin anden forælder, kunne flytte ind hos dem, da han var i puberteten og havde sammenstød med bopælsforælderen. De var bekymrede for, om barnets pubertetsadfærd kunne forhindre adoptionen.

En adoptivforælder beskriver, at hun ikke turde søge lægelig bistand af frygt for, om det kunne få negativ betydning for adoptionen:

- *Kvinde: "Og han (barnet) sov ikke i de første 9 måneder. Og da han begyndte at sove, så holdt jeg op med at sove (...) og jeg tog 9 måneder bagefter, hvor jeg ikke sov. Og måtte have hjælp. Og jeg kunne ikke gå op til min læge eller nogen offentlige personer for at få hjælp – for det ville skeje ud ift. adoption. Så jeg betalte en psykoterapeut for at hjælpe mig tilbage til at kunne sove. Det var et rent mareridt."*

10.2. - TEMA 2: Adoptionsprocessen for børnene

Adoption uden samtykke – en følelsesmæssig hård proces for barnet:

Adoptivforældrene og de interviewede unge beskriver en meget hård proces for barnet i adoptionsproces, hvor de fortæller om en række belastninger. I det følgende skal nævnes nogle af de væsentligste.

Barnet skal indgå i undersøgelser, samtaler og møder, og informationsniveauet i forhold til barnet er lavt:

Barnet skal ofte gennemgå og deltage i undersøgelser, forløb og møder i adoptionsprocessen. Det kan f.eks. være psykologiske undersøgelser, tilknytningsundersøgelser, forældrekompetenceundersøgelser og lignende. I forbindelse med disse sker der ofte aflysninger, ændringer osv., som hver gang skaber uro, usikkerhed og spørgsmål hos barnet. Adoptivforældrene kan ofte ikke kan svare relevant på barnets spørgsmål, da de ofte ikke kender baggrunden.

De professionelle ses ikke i vores materiale at have informeret barnet i nogen nævneværdig grad eller at have stået til rådighed for at svare på dets spørgsmål.

Barnet ses heller ikke i nævneværdig grad at få informationer om, hvad de kan forvente ved at indgå f.eks. i en undersøgelse. Det afsøges heller ikke, hvordan barnet vil føle det mest trygt, at undersøgelser og møder tilrettelægges og fysisk finder sted.

Flere af adoptivforældrene beskriver, at barnet først fik fortalt, hvad det skulle deltage i (f.eks. en psykologisk undersøgelse), da barnet sad foran psykologen, eller samværskonsulenten fortalte på dagen, at i dag ville samværet være anderledes, da en psykolog ville være til stede. Ingen fra myndighederne fortalte børnene forinden om, hvad der skulle ske. Det var udelukkende adoptivforældrene, der informerede barnet.

Det typiske er, at adoptivforældrene får information om at møde op med barnet til en undersøgelse på et angivet tidspunkt og sted, og de skal så sørge for at informere barnet, selv om de selv ofte ikke føler sig informeret tilstrækkeligt.

Flere adoptivforældre beskriver, at barnet accepterede at deltage i undersøgelser og møder, fordi det vidste, at det gjaldt adoptionen. Men når barnet ikke får relevant information om, hvad undersøgelser og møder vil handle om eller går ud på, så kan barnet ikke forberede sig, og det kan blive i tvivl om, hvorvidt det har svaret "godt nok".

Tidsperspektivet er set fra et børneperspektiv meget langt:

Tidsperspektivet for adoptivforældrene er langt, men det må antages, at det for børnene ofte vil være et uforståeligt tidsperspektiv. Et forløb på 3-4 år vil for de fleste børn være svært at forholde sig til og forstå betydningen af. Det må derfor anses for at være en usikker situation for barnet. En ung siger:

- *"Ja, jeg synes, det er helt vildt, at det tager så lang tid. (..) Her har vi noget, som kun skulle tage en måned eller to, at få det på plads."*

Barnet kan være angst for separation og for at blive flyttet:

Mange af adoptivforældrene og de 3 interviewede unge beskriver, børnene var angste for, hvad der kunne eller skulle ske, og barnet var bange for at blive fjernet fra sin plejefamilie. Et par udtalelser:

- *Kvinde: "(..) hans største angst var faktisk ikke at komme hjem til biologisk familie – det har han aldrig haft (sagt) – hans største angst var, at når hans rådgiver havde placeret ham her, hvornår kunne hun så finde på at flytte ham et andet sted hen."*
- *En ung: "Ja, (..) da jeg var lille og mindre i hvert fald, var det supersvært at skulle have fremmede folk til at komme forbi, for jeg var virkelig usikker på, hvor hører jeg til. Kommer der nogen og fjerner mig?"*

En ung fortæller, at det har været et turbulent forløb med møder og snakke med alle mulige forskellige folk, men at hun vænnede sig til det med tiden. Den unge havde aldrig følt sig som et plejebarn, eller at hun ikke hørte til i plejefamilien, men alt det, hun skulle forholde sig til, fyldte meget for hende.

Om børn & unge kan tale om deres frygt med sagsbehandlere eller andre, svarer en ung:

- **Spørgsmål:** Sagde du nogen sinde noget til dem, der kom og førte tilsyn eller var sagsbehandler om, at du var bange for at blive fjernet?
Den unge: "Det kan jeg ikke huske, men det er jeg næsten helt sikker på... at jeg har sagt. Og hvis jeg ikke har sagt det, så ved jeg, at det er kommet fra min mor (adoptivmor), men det havde nok ikke så meget gennemslagskraft på nogen måde."

En anden siger, at han har forsøgt at bremse en situation/ en samtale ved at sige, at han ikke ville være med til dette, og at han ville springe ud ad vinduet, hvis de kom ind til ham for at tale mere.

Selvom vores materiale kun omfatter udtalelser fra 3 unge, virker det som et væsentligt aspekt i adoptionsprocesser, at børn & unge kan have frygt for flytning fra deres plejefamilie, hvilket kan have negativ betydning for dem og for udviklingen af relationen til plejefamilien. Det er relevant at pege på, at de udtaler, at de følte sig hjemme i plejefamilien og dermed ikke følte usikkerhed i selve **relationen**.

Vigtige beslutninger omkring barnet kan blive udsat under adoptionsprocessen:

Det er beskrevet af flere adoptivforældre, at væsentlige forhold for barnet kan risikere at måtte vente til efter, at adoptionen er besluttet. En adoptivfamilie beskriver, at de måtte vente med få gennemført en lægelig undersøgelse af barnet, da de biologiske forældre ikke ville give accept, og myndighederne ønskede ikke at træffe beslutning herom uden forældrenes samtykke i adoptionsprocessen. Dette havde alvorlige konsekvenser for barnets udvikling, da man derved ikke fik afdækket en tale/høreproblematik før flere år efter, at det kunne være gjort, og barnet fik således ikke relevant støtte i disse år.

Andre børn har haft vanskeligheder ved at få udstedt pas og lignende. Nogle adoptivforældre oplyser, at de har haft problemer med at få forsikringer i orden, som de ønskede til barnet.

Myndighederne synes at være tilbageholdende med at tage relevante beslutninger i en adoptionsproces om forhold, der ellers kræver forældrenes samtykke, men hvor de ikke vil give det, hvilket adoptivforældrene ser som myndighedens frygt for, at det kan optrappe en konflikt. Denne tilbageholdenhed kan som beskrevet i eksemplet ovenfor være til skade for barnets udvikling.

10.3 -TEMA 3: Samvær mellem barnet og dets biologiske forældre før og under adoptionsprocessen.

Samvær, som ikke er til barnets bedste:

Børnene (med undtagelse af de 2 børn i fremmedadoption) havde samvær med deres biologiske forældre før og under adoptionsprocessen i forskelligt omfang, og for nogle børns vedkommende med perioder med afbrudt samvær. Alle adoptivforældrene til disse børn beskriver børnene som meget negativt påvirkede af samværet.

Adoptivforældrenes fortællinger er ret enslydende, idet de oplyser, at der var tale om, at barnet tydeligt ved sin adfærd, ved sin følelsesmæssige tilstand og/eller ved verbale udtalelser viste eller udtrykte, at det ikke ønskede at deltage i samværet. F.eks. græd barnet, når det skulle til samvær, afviste den biologiske forælder under samværet, prøvede at undgå at komme med til samværet, hentede tøjet for at gå derfra og lignende.

Børnene blev psykisk og/eller fysisk presset eller direkte tvunget ind til samværet (nogle under voldsom gråd og protest) af deres plejeforældre/senere adoptivforældre. Flere af adoptivforældrene føler, at de har udsat barnet for situationer i forbindelse med samvær, som de er kede af, fordi de opfatter, at det har været skadeligt for barnets følelsesmæssige udvikling. Nogle udtaler, at de bittert har fortrudt deres handlinger ved at tvinge barnet til samvær. Men de følte, at de var nødt til det. De frygtede, at hvis ikke de levede op til kommunens forventninger og krav, kunne det betyde, at barnet blev fjernet fra dem, eller at adoptionen blev stoppet.

Nogle adoptivforældre beskriver, at disse forhold omkring samværet mellem barnet og de biologiske forældre tydeligt påvirkede deres relation til barnet negativt. Flere fortæller om en følelsesmæssig mistillid fra barnets side imod adoptivforældrene, som opstod og skulle overvindes.

En adoptivforælder fortalte f.eks., at barnet i en lang periode havde modstand imod at skulle udenfor hjemmet og især med i bilen alene med hende, da det var hende, der kørte barnet til samvær. I det hele taget oplevede adoptivforælderen, at det påvirkede deres relation negativt længe efter, at adoptionen var gennemført og samværet var stoppet.

Adoptivforældrenes oplevelse af, at barnet blev udsat for belastende eller overgribende situationer ved samværet, var uafhængig af, hvordan de biologiske forældres konkrete adfærd under det enkelte samvær var. De biologiske forældre var dog generelt karakteriseret ved at have vanskeligt ved kontakten med barnet f.eks. begrundet i psykisk sygdom, misbrug mv. Det var også uafhængig af, om der var professionel støtte i samværet. En professionel støtteperson i samværet kunne i en sag bidrage positivt ved at afbøde og afbryde samværet, når der opstod behov, men uanset dette, vurderede både støttepersonen og adoptivforældrene, at samværet var til skade for barnet.

Beskrivelser:

- *Kvinde: "Jeg er helt sikker på, det var underligt. Der var 8 til samvær hver gang, og min mand skulle sørge for, at forældrene var glade, fordi daværende socialrådgiver sagde, at hun ikke orkede klager fra familien. Så vi skulle sørge for, at de var glade. (..) Og du (manden) skulle sørge for, hun (... barnet) var glad og, at hun præsterede. Det var som et cirkus. Det var, som om hun indtrådte i en rolle. Hun blev et helt andet barn. Det er noget af det, vi har haft det svært med, at vi synes, vi gjorde et overgreb på hende - hver eneste gang."*
- *Mand: "Jeg synes, vi gjorde et overgreb på ham."
Kvinden: "ja, og jeg tvang ham til det."
Manden: "Ja, det var på en eller anden måde sygt.
Kvinden: "I et hvilket som helst andet scenarie ville du jo aldrig have opført dig sådan, overfor dit eget barn. Aldrig. Man ville aldrig gøre sådan."*

En adoptivforælder reflekterer over samspillet mellem dem som adoptivforældre og barnet:

- *Kvinde: "(..) vi har lagt mærke til, er, at hun var et barn, der fuldstændig lukkede ned, det var ubehageligt at se, hun gik ind i en osteklokke til samvær osv. Det var virkelig svært for hende. Men vores nervesystem var hele tiden i alert, det har vi talt om, vi var hele tiden angste, hvordan går det, og vi skulle overvære nogle forfærdelige samvær og være en del af det. Det gjorde noget ved os. Og det har smittet af på hende, hun har ikke haft bevidstheden om det, men hun har kunnet mærke, at vi forandrede os. Både før, under og efter samvær, men også hver gang, der var noget ift. retssager, møder, testning og alle de her ting. Vi har været pressede, og hun har været presset."*

Det har været overraskende for os, i hvor høj grad børnene har udvist negative reaktioner i forbindelse med samvær. Alle adoptivforældrene har udtalt, at deres børn viste reaktioner før og efter samværet. Det kunne f.eks. være ved at regrediere eller gå i stå i en udvikling, et barn kastede op før samvær, flere børn reagerede ved at undlade/nægte at spise efter samvær, alle børnene blev påvirket i humør og lyst til samspil, og nogle fik sociale vanskeligheder i kontakten med andre børn. I nogle situationer varede disse reaktioner i adskillige dage efter hvert samvær, og hos nogle børn varede reaktionerne ved i en årrække. En adoptivforælder beskriver:

- *Kvinde: "(...) da X (... barnet) var 8, da havde hun jo været hos os i over 7 år – de her samvær fyldte så meget, at hun faktisk blev syg af samværene. Dvs. hver gang, hun havde været på samvær, så lå hun brak i 8-10 dage på sofaen – hvor først så stoppede hun med at spise, så stoppede hun med at drikke, og til sidst kunne hun ikke synke sit snyt. (..) Og hun tabte sig jo helt, helt enormt, altså hun har altid været lang og slank, men hun tabte sig, så alt stak ud på hende."*

Nogle adoptivfamilier beskriver, at det at være i adoptionsproces er anderledes end "blot" at være plejefamilie. De har haft oplevelsen af at kunne afvise krav fra kommunen, som de vurderede som overgribende overfor barnet, før de kom i adoptionsproces. Efter de kom i adoptionsproces, turde de ikke længere at gå imod kommunens ønsker/krav. Skift af sagsbehandler kan betyde skift i holdninger og beslutninger, som kan være vanskelige at gå op imod. En adoptivfamilie oplevede, at der pga. skift af sagsbehandler i sagen, pludselig skulle ændres i samværet og udtaler:

- *Kvinde: "Vi var på ferie og pludselig blev jeg ringet op, og det var Xs (... barnets) nye sagsbehandler, og hun ville bare præsentere sig og sige, at hun havde talt med Y (... moderen), og hendes ønske var, at jeg ikke skulle være en del af samværet længere. Og nu syntes*

hun egentlig også, at jeg havde været der ret længe, så ved næste samvær skulle jeg ikke være med mere. Og jeg var bare... og sagde: Jamen har du læst hans sag? Man kører jo en tvangsbortadoptionssag... hvorfor lave om på det nu? Ja, men altså, man vidste jo aldrig, hvornår den var færdig, og nu var hun jo mor, og X så gammel, at det kunne han nok tåle. (..). Jeg skrev en lang mail samme aften, som Y (... plejefaren) redigerede for alle bandeord og sendte, og da vi kom hjem, blev vi kontaktet af en anden, der sagde, jeg er jeres nye sagsbehandler, så der var hun simpelt hen røget af sagen.”

Alle børnene i familieadoptionerne beskrives af deres adoptivforældre som fortsat at være påvirket af deres oplevelser med samvær, herunder også de børn, hvis adoption skete for flere år siden, og adoptivforældrene beskriver, at det f.eks. viser sig i form af en vis mistillid til andre mennesker og f.eks. spiseproblemer er for nogle børn ligeledes fortsat.

Alle adoptivforældrene har fortalt om situationer før, under og efter samvær, som de oplevede som meget belastende for barnet. Det er slående, hvor meget dette har fyldt for både børn og adoptivforældre i processen.

Her følger flere udsagn:

- *Kvinde: ”(..) han har de sødeste biologiske forældre, skal lige siges, og vi har aldrig haft problemer med dem - men han har haft problemer med dem, han har simpelt hen ikke villet acceptere dem. (..) Han valgte dem fra som 6 mdr.”*
- *Kvinde: ”Biologisk far har aldrig rigtig mødt ham - han er måske mødt 1-2 gange om året de første mange år (..) og det skal siges, at der var fastsat samvær hver 4. uge. Biologisk mor mødte op trofast hver gang – i perioder kom hun også rigtig meget for sent – men han kunne simpelt hen ikke være i det – og hans ældre søster var også med til samvær og fyldte rigtig meget, så det endte jo med, at jeg sad med ham, og mor og datter legede sammen. Og det fungerede ikke (..)”*
- *Kvinde: Ja, de kom hos os og besøgte ham, mest hans biologiske mor sammen med den biologiske mormor. Man det var aldrig uproblematisk. Hun var meget paranoid skizofren og var meget svær i kontakten med ham. Og mormor var meget negligerende for hendes adfærd. Biologisk far var med on and off hver 3. måned (..) Han var meget højrøstet, og X (barnet) var meget bange for høje lyde (..) Han reagerede med ondt i maven... (...) Han reagerede med at gemme sig under sengene. Han reagerede med at løbe ud og gemme sig i skurene, hvor vi boede og sådan noget.”*
- *Kvinde: ”... (...) og så begyndte vi så at tage til XX (byens navn) hos dem en gang om måneden, hvor jeg var inde, hvor de bor. Men det kunne han simpelthen ikke honorere. Han var skrækslagen, når vi tog derind. Skrækslagen for, at han skulle over og afleveres.”*

De tre interviewede unge har også givet beskrivelser af belastende og/eller uønskede samvær. En af de unge reflekterer over, hvordan samvær kan være i en adoptionsproces og siger, at hun kunne ønske sig, at hun selv og ikke kommunen kunne bestemme omfanget af samvær:

- *”Jeg ville ønske, at samværet måske skulle være 4 gange om året og gradvist aftrappes og ende med, at jeg, når jeg er voksen, ikke længere ser mine biologiske forældre ... (...) kommunen ser stadig de biologiske forældre som mine forældre, men det er to mennesker, der ikke er vigtige for mig. (...) Nogle gange må jeg også aflyse aftaler med mine venner, fordi der skal være samvær, og det giver mig en følelse af at spilde min tid, for jeg vil hellere være sammen med mine venner.”*

Den unge siger videre: "Jeg ved godt, at jeg skal se mine biologiske forældre, og jeg forstår godt grunden - men jeg føler ikke grunden. Det er mine forældre, der vil se mig, fordi jeg er deres biologiske barn, men det betyder ikke noget for mig, og de har ikke rigtigt været der for mig."

Adoptivforældrene og de unge i denne undersøgelse har tydeligvis ikke oplevet, at samværet handlede om barnets bedste og barnets rettigheder, men om forældrenes.

En adoptivforælder udtaler, at de flere gange spurgte kommunen, om samværene dog ikke kunne stoppes, fordi barnet reagerede så kraftigt, og de fik tydeligt besked på, at kommunen ikke mente, at de havde lov-hjemmel til at stoppe det.

Åbenhed og samvær med biologiske forældre efter adoptionen:

8 ud af 9 børn er ifølge deres adoptivforældre informeret om, at de er adopterede. Dette er også tilfældet med de børn, der var små, da de blev adopteret. Vi fik forevist fotos og bøger hos nogle familier, hvor adoptivforældrene havde samlet informationer om barnets historie, som barnet havde fri adgang til. Flere adoptivforældre forklarede os, hvilke ord og begreber, de har anvendt overfor børnene mhp. at give dem forståelse af situationen.

I et tilfælde havde barnet endnu ikke fået information om adoptionen, og adoptivforældrene beskrev, at barnet skulle have informationen på et egnet tidspunkt. I et andet tilfælde fik vi en lille tvivl, om de ord og begreber, som adoptivforældrene fortalte, at de anvendte, kunne blive fuldt ud forstået af barnet. Vi fik indtryk af, at det var vanskeligt for adoptivforældrene at formulere det for barnet, men vi fik ikke indtryk af en grundlæggende modstand imod at informere barnet.

Flere adoptivforældre beskrev vanskelige overvejelser om, hvordan og hvornår barnet skulle have viden om forskellige forhold hos deres biologiske forældre.

En adoptivfamilie til et fremmedadopteret barn var meget klar på, at deres barn skal have etableret en personlig kontakt med dets biologiske forældre, og de gik i overvejelser om, hvordan de kan tage initiativ til dette, og hvornår tidspunktet er bedst egnet.

Det er muligt for de biologiske forældre at søge samvær med barnet efter en adoption. Det har enkelte af de biologiske forældre i vores materiale gjort, hvor sagerne er behandlet og afvist. I en enkelt sag er spørgsmålet uafklaret på interviewtidspunktet. Her fortæller en af adoptivforældrene om den belastning, det har givet for dem:

- *"De (... de biologiske forældre) har jo haft lov til at søge om samvær, og den sag kører stadig. Det er xx tid siden, den blev indleveret, og der er sket små processkridt. Og de vil med største sandsynlighed ikke få lov til at få samvær, da de aldrig har kunnet bidrage positivt – det er der masser af dokumentation for, og PPR er inde over, som vurderer, at X (barnet) ikke er psykisk stærk nok til det. Men bare det, at det (sagen) stadig kører... påvirker negativt."*

Adoptivforældrene blev spurgt til deres holdning, hvis deres barn kommer til dem med ønske om kontakt eller samvær med dets biologiske forældre eller ønsker mere viden om dem. Her svarer alle adoptivforældrene, at i den situation vil de bakke barnet op i dets ønsker. Flere oplyser, at de også i adoptionsprocessen er blevet spurgt om deres holdning til samvær efter adoptionen, og de har svaret, at de er positive overfor det, hvis det sker ud fra **barnets** ønske og bedste.

En af de unge udtaler sig om samvær efter adoptionen:

- Spørgsmål: Men så har du nogle biologiske forældre, som du også har kendt lidt til?

Svar: "Ja, men ikke synderlig meget. Jeg har ikke haft en relation til dem på nogen måde. Det er godt nok noget af det, jeg er blevet spurgt om mange gange - om jeg ikke godt kunne tænke mig at se mine forældre - hvorfor kunne du ikke tænke dig det - og jeg ved ikke, om det var mig, nu hvor jeg er adopteret og de ting, men jeg tror, mit syn på hele det der med at være relateret, altså biologisk relateret. Det har ikke rigtig betydet noget for mig. Det er jo de mennesker, man har de **reelle** relationer til, der betyder noget. Dem, der påvirker én, fra man er helt lille, og det har mine forældre gjort mere end nogen anden, altså de forældre, jeg har nu."

En ung fortæller om, hvordan og hvornår et adopteret barn bør kende til sine biologiske forældre:

- Spørgsmål: Så hvis man bliver bortadopteret tidligt, mener du så, at man skal vide, at man har mulighed for at finde frem til, hvem ens biologiske forældre er og evt. have hjælp til det?

Svar: "Ja, jeg tror også, det skal være på det rigtige tidspunkt. Jeg tror ikke, det skal presses ned over en 4-årig..."

Spørgsmål: Hvordan finder man ud af, hvornår det rigtige tidspunkt er?

Svar: "Det er nok supersvært. Fordi jeg vil sige, i den alder, jeg er i nu, vil være et godt tidspunkt, men jeg vil så sige - har man ret til som bortadopteret barn at få det at vide inden? Det mener jeg, at det har man nok, men når man er teenager og stadig skal finde ud af, hvem man er, så tror jeg bare, det er et usikkerhedsmoment, der kommer ved siden af. (...) Jeg tror også - nu kan jeg kun tage udgangspunkt i min egen situation, det her med, at mine bio. forældre har psykisk sygdom osv. har også medvirket til, at jeg tog afstand fra dem som lille, fordi jeg blev bange og skræmt. Jeg har bare taget afstand og fokuseret på den relation, jeg har i min rigtige familie. Og det er også derfor, jeg står, hvor jeg står nu og tænker come on, det var også det, jeg sagde for 10 år siden. Jeg kommer ikke til at have behov for at se dem, og det tror jeg aldrig nogensinde, jeg kommer til. Det virker så fjernt."

Vi har informeret nogle af adoptivforældrene om det kendskab, vi har til, at nogle adoptivbørn ikke giver udtryk for ønsker om kontakt med deres biologiske forældre af hensyn til deres adoptivforældres følelser. Dette var flere af dem opmærksomme på, mens nogle ikke have tænkt på det, men gav udtryk for, at det gav dem stof til eftertanke i forhold til, hvordan de kan give børnene følelsesmæssig "tilladelse" til at udtrykke deres evt. ønsker om at opsøge viden om eller kontakt med deres biologiske forældre.

En af de unge fortæller om åbenhed, men ikke at have ønske om kontakt til sin biologiske familie:

- Spørgsmål: Hvis du selv får børn engang, og de spørger, hvor du kommer fra – hvad med deres biologiske familie? Hvad vil du sige til dem?

Svar: "Fuldstændig det jeg siger nu, det samme - og at jeg ikke har lyst til kontakt. De kan komme forbi bedstemor og bedstefar, som er mine forældre (adoptivforældrene).

Spørgsmål: Ville du fortælle dem din historie?

Svar: "Selvfølgelig, ja."

10.4 -TEMA 4: Inddragelse af barnet

Barnets inddragelse er meget svag:

Det virker til, at barnet i alle tilfælde i vores materiale er blevet spurgt om dets holdning til adoption, hvis det havde en relevant alder. Men der synes i øvrigt at have været mangel på reel inddragelse af børnene især, hvad angår barnets inddragelse ift. beslutninger om samvær.

Det er som nævnt oftest plejeforældrene, der forbereder barnet på samtaler, undersøgelser, observationer osv. i adoptionsprocessen, og børnene mangler i særdeleshed tydelige tilkendegivelser fra myndighederne på deres bekymringer for at blive flyttet fra deres plejefamilie.

Nogle adoptivforældre oplevede, at barnet blev lovet ting af dets sagsbehandler, som ikke blev overholdt, og barnet mistede dermed tillid.

Adoptivforældre beskriver:

- *Kvinde: " (...) X (barnet) var frygtelig bange for, at de kom og traf en anden beslutning, og det havde hun også oplevet med det her samvær, som de have lovet, hun ikke skulle have. Hun kunne simpelthen ikke holde det ud. De var simpelthen for syge til hende. Hendes biologiske forældre. Jeg tror, det var det. Så blev det bestemt, at der skulle være samvær igen, og der boede vi på 2. sal inde i Y (... byen), og så kom de 3-4 sagsbehandlere og hendes forældre. Der låste hun sig inde på sit værelse, og så sagde hun, at hvis I går igennem den dør, så springer jeg ud over altanen. Det er voldsomme ord. Og jeg vidste bare, at hun kunne finde på det. Jeg vidste bare, at hun var så vred og irriteret, at hun ville kravle ud over det der rækværk. Jeg var skrækslagen, det må jeg sige. (..) og de ville have, at jeg skulle få hende ud. Jeg sagde, at jeg havde truffet en beslutning, at hvis hun ikke kunne regne med mig, så kunne hun ikke regne med nogen mennesker. I har lovet hende, og nu sidder I her, så hvis I vil X det godt, så går I nu, for ellers gør hun det der, som hun siger."*
- *Mand: "Historien er jo også, at X (... barnet) har reageret voldsomt på sagsbehandler. Han nægter jo at stille op til alt, for han betragter sig som et fuldstændigt almindeligt, rask barn, som lever et liv. Og han gider dem ikke. Så han begynder at lave krumspring, når de skal komme, med at udeblive med at komme hjem, og han nægter at tale med dem. Han siger, I snakker og snakker, lover og lover, og I kan ikke indfri noget af det. Sådan fik han det jo meget."*

Barnets signaler og udtalelser tillægges ikke tilstrækkelig vægt:

Alle børn i vores undersøgelse, der havde samvær med deres biologiske forældre, viste reaktioner herpå, en del børn endog meget voldsomme reaktioner med stor betydning for deres trivsel og udvikling. Nogle børn udtalte jf. adoptivforældrene, at de ikke ønskede samværet, og nogle viste det ved at nægte at deltage (men blev presset eller tvunget). Vi tør vurdere på materialet, at der ikke er tillagt børnenes signaler og udtalelser tilstrækkelig vægt i samværsspørgsmål. Disse signaler er beskrevet nærmere i det tidligere afsnit 10.3. og skal ikke gentages her.

Det er beskrevet af flere adoptivforældre og af de unge interviewede, at nogle børn & unge har ønsket at blive adopteret i lang tid. Bl.a. har den unge i adoptionsproces igennem flere år ønsket at blive adopteret, hvilket hun har udtalt gentagne gange til tilsynsførende og sagsbehandlere.

Sagsbehandlerskift og manglende tillid:

I interviewene med de 3 unge spurgte vi dem, om de evt. havde gode råd til sagsbehandlere. De pegede på det problem, at sagsbehandlere ofte skiftes ud, hvilket de synes er svært. Alle har mødt flere/mange sagsbehandlere. En ung udtalte følgende:

- **Spørgsmål:** Så der skal være mere stabilitet i den kontakt?
Svar: "Det kan man sige. Lige præcis. Mere stabilitet og måske man kan køre sådan en udfasning af sagsbehandler, fordi det er jo en person, som kommer ind og stiller nogle personlige spørgsmål til børnene og kommer forholdsvis ofte, som systemet er sat op nu. Forholdsvis ofte ude at besøge. I stedet for at stoppe brat op, altså nu stopper jeg, og så

kommer der to nye på mandag, så kunne det være en udfasning, der hedder: nu tager vi den nye med ind over processen og lige får introduceret."

Spørgsmål: Så hvad vil du sige i forhold til det med at lytte til, hvad børnene siger. Du har sagt flere gange, at du ikke ville have samvær. Skal der lyttes mere til, når børnene siger det, eller skal man presse lidt alligevel?

Svar: *"Jeg synes, man skal lytte mere til, hvad børnene siger, fordi de ved nu engang bedst om sig selv, og man må kunne afkode, hvordan de går rundt og har det, og hvad der foregår i hovedet på dem uden at skulle presse det ned over hovedet. Selvfølgelig skal det sættes op på en eller anden måde med nogle ordninger, det skal bare til."*

Spørgsmål: Jeg hører dig også sige, at det er vigtigt at lytte til barnet, så sagsbehandler skal blive bedre til at lytte til barnet. Hvordan bliver de bedre til det?

Svar: *"Jeg tror, i mange situationer er det bare at lytte... (... Latter). I min situation havde det bare været utroligt nemt bare at høre, at jeg ikke havde lyst til at se mine bio. forældre, og det er både kommet fra mig selv og min mor og far, at det er sådan jeg går og har det."*

De tre unge beskriver, at de har haft tilsynsbesøg af kommunale medarbejdere i forløbet som døgnanbragt. Ingen af dem har følt, at det gav mening i deres situation. De beskriver, at sagsbehandlere hele tiden blev skiftet ud, og de kom ikke til at kende barnet. En af de unge siger:

- *"Jeg kunne godt forstå, at det var min hjælp, hvis man kan sige det sådan. Men jeg synes ikke, man tog den enkelte situation i betragtning, og kiggede på, hvad er det for nogle folk, vi har med at gøre her. Det var lidt den samme copy paste man brugte på alle, i stedet for at kigge på, at det virkelig er nogle, der holder af det her barn."*

10.5 -TEMA 5: Barnets udvikling efter adoptionen

Adoptivforældrene i vores undersøgelse beskriver, at deres børn udviklede sig positivt efter adoptionen, hvor de fortæller, at de fik mere tryghed og mere ro, og det befordrede deres generelle udvikling. Det generelle billede hos adoptivforældrene til de familieadopterede børn er, at børnene gennemgående er lettede over, at de ikke længere skal være anbragte. Det gælder også ret små børn. De er jf. adoptivforældrene f.eks. optagede af, om de så "slipper" for samtaler med "kommunen", og de er optagede af, om det så er deres adoptivforældre, der "bestemmer". Børnene er ligeledes optagede af og lettede over, at de ikke længere skal have samvær med deres biologiske forældre. De er typisk også lettede over, at de nu ikke kan "fjernes" fra deres adoptivfamilie.

Flere adoptivforældre beskriver, at børnene ønsker at være "normale" og falde ind i kammeratskabssammenhænge uden at skulle forklare sig om sine familieforhold. Flere af børnene har tidligere ikke talt om deres anbringelse eller deres biologiske forældre i kammeratskabsgruppen, men har undladt at sige noget herom og givet indtryk af, at de boede under "normale" forhold. Børnene bliver jf. adoptivforældrene lettet fra at bruge ressourcer på at hemmeligholde og forholde sig til disse problematikker.

Der skete en større eller mindre positiv udvikling hos mange af de adopterede børn i et spring umiddelbart efter, at adoptionssagen var afgjort. Børnene begyndte f.eks. at sove eller spise igen, begyndte at tale eller lignende.

Vi har haft overvejelser, da vi hørte de første beskrivelser af disse spring i udviklinger, om der var tale om en form for konstruktion - et led i en familiefortælling om adoptionen, som knytter barn og adoptivforældre tættere sammen. Det kan vi fortsat ikke udelukke, men da det er tilfældet i næsten alle interviews og

med mange, meget markante og tydelige beskrivelser af udviklinger, mener vi ikke, at vi alene kan henvise beskrivelserne som "familiefortællinger".

Vores overvejelser om baggrunden for de springvise positive udviklinger hos børnene er, at de dels kan være udtryk for, at barnet hurtigt får mere tryghed og ro i hverdagen ved, at presset på det letter, og dels fordi presset på adoptivforældrene lettes. Mange adoptivforældre er opmærksomme på, at de forplanter ro til barnet.

Her følger en række eksempler fra forskellige adoptivforældre:

- Spørgsmål: Har adoptionen givet ændringer i relationen?
Kvinde: *"Ja, det har det. Det har givet ro. Og det har frem for alt givet X (... barnet) ro. Da vi stod med det der papir i hånden, og da vi fik proppen på en champagne til at springe, ikk'... du kunne simpelthen mærke det på ham. Du kunne mærke det på ham dagen efter, at nu vidste han, nu hører jeg til her – det havde han vidst hele tiden – men nu kommer der ikke nogen rendende, der skal forstyrre os og fortælle, hvad vi må og ikke må. Altså, han blev simpelthen så rolig med sig selv, man kunne simpelthen mærke det på ham, at der faldt ro over ham."*
- Mand: *"... (...) Den indsats helt fra starten af har gjort, at hun har haft en kontinuerlig udvikling. Hun har været rigtig god til at følge os, og når der sker de her mærkedage – den ene gang, hvor vi fik byrettens godkendelse, hvor hun begyndte at gå, og vi oplevede en mere frigjort X (... barnet), da vi fik den endelige godkendelse. Og vi slappede af med det. Hun voksede også emotionelt... (...)."*
- Kvinde: *"Det mest uhyggelige et eller andet sted, det er faktisk – samtidig med at adoptionen gik i gennem, jamen der gik ganske få dage, han har sovet igennem lige siden" (barnet havde haft søvnproblemer over en årelang periode).
Manden: *"3 dage efter."**
- Mand: *"Han var 1 -1,5 år bagud i udvikling ift. det forventede sprogligt. Nytårsaften sagde han det første ord, men så gik det langsomt, og han sagde ikke særlig meget - utydeligt og dårligt sprog - og der blev talt om at iværksætte særlige indsats. ... (...)"*For der var jo ikke noget i vores hverdag, der ændrede sig, overhovedet. Alt var, som det hele tiden havde været. Børnehaven kom så og sagde, "hvad fanden er der sket?" De sagde, han taler og leger, og han er eksploderet i sin udvikling – fra den ene dag til den anden. Vi sagde, der er kun sket det og det ift. adoptionen, men han ved ingenting om det."
- Kvinde: *"Og da samværet stoppede, og vi kunne finde ro i at tænke: Ja vi har byret og landsret tilbage, men alt viser, at alle, der er kommet så langt uden anmærkninger, de går også resten igennem. Vi slap for alt samvær og de her præsteringer. Observationer og alt muligt slap vi for. Vi slap jo også for kommunens greb, kan man sige. Det var også ude af deres hænder. Så fik vi ro hos os og kunne afspejle det i ham."*

De unges ønsker til, hvordan deres liv skulle have formet sig:

Vi har spurgt til, hvorfor de unge ønskede at blive adopteret, og hvad de evt. kunne ønske sig var sket i deres liv, forud for adoptionen. En ung forklarer sit ønske om adoption således:

- *"Så ville kommunen ikke komme og forstyrre os med alt muligt. (...)... Jeg passer ret godt ind i min familie (... plejefamilien), men der mangler den sidste brik, som kunne falde på plads ved at blive adopteret. (...)... mine forældre (... plejeforældre) ville kunne gøre mere"*

*med mig, og jeg kunne blive som en søn for dem. Jeg ved godt, at jeg ikke kan blive en biologisk søn – men **som** en biologisk søn.”*

En anden ung udtaler, da vi spurgte, hvad der skulle være sket, hvis han skulle have haft et lettere liv?

- *”Knap så mange sagsbehandlere! (... latter) Jeg tror, at hele den proces der, den kunne godt have været forenklet. Ressourcerne kunne være brugt et andet sted, eller på en smartere måde. Det er jeg slet ikke i tvivl om.”*

Vi spurgte, om han gerne ville have været adopteret tidligere?

- *”Ja, det ville jeg helst. Også fordi jeg forestiller mig, at de første år der, de er så vigtige for et barn. Så det med, at man ikke har relation til nogen, og folk kommer og går på børnehjemmet, det kan være meget hårdt. Især når man har alt det med sig, der ligger bagved - psykisk sygdom, selvværd og de ting som lille... (...) Jeg tror, jeg havde været langt mere rolig i de mindre år. Fordi jeg havde haft en relation til nogen, som jeg kunne mærke holdt af mig og var der for mig hele tiden...”*

Spørgsmål: Var du bange for at skulle flyttes fra dem (plejefamilien) igen?

Svar: *”Ja lige præcis, jeg synes, at 18 måneder alligevel er lang tid at skulle bo på et børnehjem.”*

Spørgsmål: Ville der have været noget dårligt ved at blive adopteret så tidligt?

Svar: *”Ikke for mit vedkommende, overhovedet. Og det er jo fordi, at den familie, der har adopteret mig, har været så god, som den har været.”*

11. Analyser og diskussion

I det følgende vil vi analysere på vores materiale, og vi vil inddrage teorier og forskning, som kan hjælpe os til at forstå sammenhænge og give forklaringer. Vi vil kun kortfattet forklare og beskrive teorier og forskning, men vil henvise, så læseren selv kan finde mere grundige gennemgange.

Dertil kommer, at vi vil anvende vores faglige viden og erfaringer fra praksis på materialet.

Vi vedkender os nogle normative standpunkter, som kommer til udtryk og har konsekvens i det følgende. Vi ser grundlæggende, at omsorgspersonernes funktionsniveau og personlige ressourcer og vanskeligheder har stor betydning for barnet. Når adoptivforældrene presses følelsesmæssigt, påvirker og ændrer det familiodynamikken, og det påvirker barnet. Vi forholder os således i det følgende til, hvad forskellige påvirkninger på adoptivforældrene gør ved barnet.

Og det er videre vores udgangspunkt, at hvis barnet påvirkes negativt i offentligt tilrettelagte processer, skal man forsøge at ændre på forholdene.

11.1 De adopterede børn har særlige vanskeligheder og behov

Alle de børn, der indgik i vores undersøgelse, havde særlige vanskeligheder. Det giver anledning til at gøre nogle refleksioner over disse børns grundlæggende behov. Vi kan ikke udtale os om hvert enkelt barns særlige behov, men generelt må man gå ud fra, at børn med særlige vanskeligheder forårsaget af omsorgssvigt har nogle grundlæggende fælles behov, som under alle omstændigheder bør tilgodeses. Det drejer sig f.eks. om:

- En opvækst med mest mulig kontinuitet, ro og tryghed og med nære, rummelige voksne, der kan give dem gode udviklingsbetingelser og støtte.

- De nære voksne skal kunne tilbyde barnet en tæt tilknytning, omsorg og kærlighed, og de skal i høj grad være i stand til at tilsidesætte deres egne behov. De nære voksne skal have viden, indsigt og forståelse for barnets baggrund, problematikker, tanker og følelser og skal i ro med sig selv kunne understøtte og guide barnet i udvikling af positiv selvfølelse og selvværd.

- Dertil kommer, at de voksne skal kunne tilbyde den særlige støtte, som det konkrete barn har behov for. Her kan f.eks. peges på den helt særlige indsats, der skal ydes fra nære omsorgspersoner til et barn født med abstinenser.

Disse er bredt anerkendte behov hos udsatte børn & unge, som er funderet i forskning (Killén 2005) og (Thormann 2009), og som servicelovens bestemmelser om støtte til udsatte børn & unge bygger på.

Både godkendte plejefamilier og adoptivfamilier har været igennem en godkendelsesproces, hvori de er fundet ressourcerige og egnede til deres fremtidige opgave, men uanset deres ressourcer fremgår det tydeligt i vores undersøgelse, at familierne tærer på disse i en langstrakt adoptionsproces, hvilket må antages at have betydning for, hvordan de kan varetage barnets behov i den periode.

Urie Bronfenbrenners (1979) "økologiske udviklingsteori" beskriver, hvordan det omgivende miljø – både det nære og det mere fjerne miljø påvirker et barns udvikling før og efter dets fødsel. Det økologiske miljø består jf. Bronfenbrenner af cirkler eller systemer:

Mikrosystemet er de nære relationer, hvor barnet direkte indgår i et samspil med andre, f.eks. er relationen til forældrene et mikrosystem, og relationen til venner er et andet.

Mesosystemet består af interaktionen mellem to eller flere mikrosystemer, som barnet indgår i. Samspillet kan f.eks. være mellem forældre og en daginstitution personale, eller i vores undersøgelsessammenhæng kan det være samspillet mellem forældre og plejeforældre.

Eksosystemet består af miljøer, som indirekte påvirker det miljø, som barnet indgår i og dermed påvirker barnet, men hvor barnet ikke er direkte deltager. Det kan f.eks. være forældrenes arbejdsplads, eller det kan i vores undersøgelsessammenhæng være professionelles mødevirksomhed omkring barnet.

Makrosystemet er det overordnede samfundsmæssige system, som påvirker borgerne, herunder de kulturelle, politiske og sociale forhold, lovgivning mv.

Endelig beskriver teorien et **Kronarsystem**, som refererer til forandringer over tid og beskriver en personlig tidslinje, en generationslinje og en historisk tidslinje.

Disse fem systemer danner jf. Brofenbrenner rammen om barnets opvækst, og begrebet "økologi" skal fremhæve betydningen af **samspillet** mellem systemerne.

Vi vil med dette teoretiske udgangspunkt pege på, at det ikke "kun" er de nære relationer, der påvirker barnet, men at det også er betydningsfuldt for et barns udvikling, f.eks. hvordan samspillet mellem systemer finder sted og udvikler sig. Adoptionsprocessen er beskrevet meget belastende og langstrakt i denne undersøgelse. Her er det f.eks. lovgivningen og de socialpolitiske- og socialfaglige holdninger i samfundet og hos myndigheder (Makro), der virker sammen og virker ind på de forskellige processer, der finder sted mellem myndigheder, adoptivforældre, forældre m.fl. (Ekso). Adoptivforældrene beskriver på denne baggrund at være under et stort følelsesmæssigt pres over tid, hvilket påvirker deres ressourcer, både følelsesmæssigt og praktisk. Vi har hørt, at det bl.a. også belaster adoptivforældrenes indbyrdes relation. Dette virker ind på adoptivforældrene og barnets relation (Micro). Disse samspil i og mellem systemer påvirker barnets udvikling.

11.2 Processens varighed og mangel på støtte

I Ankestyrelsen synes man at være opmærksom på den lange adoptionsproces. Det fremgår af en rapport fra Ankestyrelsen om kommunernes brug af og kendskab til adoption uden samtykke (2018), hvor det beskrives, at de lange sagsforløb har indflydelse på, om kommuner indstiller en sag til adoption uden samtykke, fordi et langstrakt sagsforløb kan have negativ betydning for barnet og de øvrige involverede parter. Der peges bl.a. på, at plejebørn oplever at stå i en usikker situation, mens sagen bliver behandlet. Her argumenterer man ret bemærkelsesværdigt, idet der skrives: "I både VISO og Ankestyrelsen er der dog også en oplevelse af, at kommunerne er opmærksomme på at holde sagsbehandlingstiden op imod barnets livsperspektiv. Hvis der er tale om et barn, der skal være anbragt i 18 år, er adoption uden samtykke muligvis en bedre mulighed, til trods for den lange sagsbehandlingstid."¹⁴ Man må antage, at der i de sager, der indstilles til adoption uden samtykke, netop er et langvarigt tidsperspektiv på barnets situation/anbringelse, og det må siges, at være en paradoks situation, at sagsbehandlingstiden alene i sig selv jf. kommuners vurdering er kontraindicerende for at iværksætte en i øvrigt helt afgørende beslutning omkring et barns fremtid.

Man kan for fremmedadoptionerne finde oplysninger om sagsbehandlingstiden i Adoptionsnævnets Årsberetninger. Den opgjorte sagsbehandlingstid omfatter perioden, fra nævnet modtager sagen, til barnet bliver matchet med en adoptivfamilie. I 2021 var den gennemsnitlige sagsbehandlingstid i Adoptionsnævnet på alle fremmedadoptioner, altså både med og uden samtykke, 33,6 dage (mellem 6 og 348 dage, heraf 1 sag med ekstraordinær lang behandlingstid). I 2020 var den gennemsnitlige sagsbehandlingstid 24 dage, i 2019 var den 34 dage.¹⁵

Vi kender ikke sagsbehandlingstiderne i Ankestyrelsen. Og sagsbehandlingstiden i Ankestyrelsen og Adoptionsnævnet er kun en del af den samlede sagsbehandlingstid, hvor sagsbehandlingstiden for den kommunale sagsbehandling ud fra det beskrevne af adoptivfamilierne synes at være den mest tidsrøvende. Vi kender ikke til opgjorte sagsbehandlingstider hos kommunerne. Dertil kommer sagsbehandlingstid i retten, når sagen bliver anket.

¹⁴ Ankestyrelsen (2018), side 24

¹⁵ Ankestyrelsen (2020) og (2021)

Det er også relevant at komme ind på, at de adoptivforældre, der har adopteret via familieadoption i vores undersøgelse har givet udtryk for, at de har manglet støtte. Som beskrevet i afsnit 4.3. har plejeforældre, der **skal** adoptere deres plejebarn krav på støtte jf. serviceloven. I Socialstyrelsens vejledning til sagsbehandlere (2019) beskrives, at plejeforældrene har krav på denne støtte fra det tidspunkt, hvor kommunen har foretaget sin indledende skønsmæssige vurdering af barnets bedste, og plejeforældrene har sagt ja til at adoptere. Støtten skal hjælpe plejefamilien med at forberede sig på adoptionen samt støtte dem i processen med uvished og risiko for, at adoptionen ikke sker. Det nævnes, at støtten eksempelvis kan gives i form af kurser, ligesom plejefamilien kan henvises til PAS-rådgivning.

Adoptanter, der **har** adopteret deres tidligere plejebarn, har ligeledes krav på støtte. Denne støtte skal hjælpe familien med at overgå fra rollen som plejefamilie til adoptivfamilie samt støtte familien i at imødekomme barnets behov. Støtten skal målrettes den enkelte adoptivfamilies konkrete situation og behov. Socialstyrelsen skriver i vejledningen til sagsbehandlere (2019), at støtten bør tilrettelægges i dialog med adoptivfamilien og kan f.eks. være råd og vejledning via samtaler med fagpersoner f.eks. adoptionsrådgivere, familieplejekonsulenter, familiebehandlere, sagsbehandlere, kurser mv. Støtten bør tilrettelægges fleksibelt, således at den kan øges ifbm. opståede problemstillinger.

Enkelte af de adoptivfamilier, der har familieadopteret deres plejebarn, har som tidligere nævnt fået en vis støtte fra PAS-ordningen, men ingen af dem har fået tilbudt en sådan kontinuerlig støtte både før og efter adoptionen, som beskrevet i lovgivningen, og de synes ikke at være klar over, at støttemulighederne eksisterer. Flere gav f.eks. modsat udtryk for, at de efter adoptionen stod uden støtte i form af råd og vejledning omkring barnets vanskeligheder, som de tidligere fik, da de var plejefamilie - men de måtte nu søge støtte på linje med "almindelige" forældre, hvilket flere ikke fandt tilstrækkeligt.

Dette er bemærkelsesværdigt og kan måske ses som et udtryk for, at kommunerne er uvante og uerfarne med sager om adoption uden samtykke og ikke har procedurer eller checklister at gå frem efter.

Det er ikke alene adoptivforældrene til de familieadopterede børn, der efterlyser støtte. Også adoptivforældre, der har fremmedadopteret, kan mangle støtte. En af disse beskrev om væsentlige vanskeligheder hos deres barn i bl.a. tilknytningsprocessen, og de oplevede manglende viden og forståelse hos kommunen ift., at der var behov for særlig støtte i den proces.

Set i sammenhæng med børnenes særlige vanskeligheder, vigtigheden af tilknytningsprocessen og adoptivforældrenes reaktioner i og efter processen må det antages at være væsentligt, at adoptivforældrene får tilbudt en kompetent støtte af fagfolk, der har kendskab til adoption, at de tilbydes relevant rådgivning og vejledning ift. deres konkrete barns vanskeligheder samt, at børnene gives evt. relevant støtte.

Adoptivforældrene efterlyser, at kommunerne får mere viden og kompetence ift. adoption uden samtykke, hvilket man må håbe/forvente vil ske i forbindelse med, at antallet af sager af denne art er i stigning, og at kommunerne oparbejder mere erfaring samt, at der sker et oplysningsarbejde ift. sagsbehandlere bl.a. via kurser udbudt af Ankestyrelsen. En procedure eller køreplan efterlyses ligeledes, hvilket til dels kan siges at foreligge ved Servicestyrelsens vejledning til sagsbehandlere (2019), selv om de fleste adoptivforældre i vores undersøgelse ikke har kunnet spore det i sagsbehandlingen.

11.2 Tilknytning - et væsentligt omdrejningspunkt

Både når vi taler om både adoptioner generelt og om adoptioner uden samtykke rejser spørgsmålet sig om børnenes tilknytning til hhv. deres biologiske forældre og deres adoptivforældre. Der er flere teorier om tilknytning, og her vil vi fremhæve nogle, som argumenterer forskelligt om betydningen af barnets tilknytning til dets biologiske forældre. De forskellige retninger præger fagprofessionelles tankegang og har betydning for den konkrete praksis.

Objektrelationsteoretikerne (eksempelvis Margaret Mahler og Donald W. Winnicott) har fokus på vigtigheden af barnets tilknytning til de primære omsorgsgivere (hvor der henvises til biologiske forældre), idet de udgør fundamentet for udviklingen af barnets identitet. Når relationen imellem barnet og forældrene er skabt, så vil forældrene, ud fra denne forståelse, således ikke kunne erstattes (Karpatschhof & Katzenelson 2007 og Winnicott 1997). Derfor må kontakten til de biologiske forældre, ud fra dette syn, ses som centralt til trods for en anbringelse af barnet udenfor hjemmet, og til trods for, at forældrene ikke formår at indtage en forælderrolle dagligt (Egelund og Hestbæk 2003). Man er således at den opfattelse, at et barn ikke kan skabe en tilknytning til andre end deres biologiske forældre, når først tilknytningen er skabt. Herefter kan barnet jf. teorien dog skabe en pseudotilknytning til andre, som ikke er så dyb en tilknytning.

Behovsteoretikerne, Goldstein, Freud & Solnit (1973, 1981), argumenterer for, at børn formår at etablere tilknytning til andre voksne end de biologiske forældre. De mener, at der i samspillet med andre kontinuerlige voksne kan udvikles et psykologisk forældreskab, som indebærer, at barnet oplever andre voksne som dets forældre. Ifølge denne teoretiske forståelse kan barnet erstatte den oprindelige tilknytning til biologiske forældre med en ny relation til andre voksne (Goldstein, Freud & Solnit 1973, 1981). Denne teoretiske tilgang beskriver videre, at børn har krav på en ny forælderrelation, hvis relationen til de biologiske forældre er konfliktfyldt eller i strid med barnets behov. Deres forståelse er således, at barnet ikke skal befinde sig imellem biologiske forældre og plejeforældre uden at få tilfredsstillende relationer til nogen af dem, og derfor kan det herudfra anskues, at det ofte ikke vil være hensigtsmæssigt, at et anbragt barn bevarer en måske skrøbelig og vanskelig relation til de biologiske forældre (Egelund og Hestbæk 2003).

Stern (2000) nuancerer tilknytningsbegrebet og beskriver, at de to parter i en relation påvirker hinanden og påvirkes af hinanden. Barn og omsorgsperson bliver således hinandens forudsætninger for, hvilken relation, de sammen kan danne. En tilknytning sker fra barnet til omsorgspersonen, imens relationen kan beskrives som et gensidigt og længerevarende forhold mellem mennesker, der er bygget på de erindringer, der er skabt ud fra, hvordan samspillet har været hidtil. Barnet og omsorgspersonens forventninger til relationen afhænger således af, hvilke erindringer barnet og omsorgspersonen har omkring det hidtidige samspil. Der er således også tale om forskellige tilknytninger og relationer mellem barnet og forskellige omsorgspersoner i barnets liv.

Hart (2009) ser på tilknytningen i relation til hjernes udvikling. Hun beskriver, at den menneskelige hjerne modnes gennem samspil og interaktionsforløb, hvor igennem barnet udvikler relations strategier eller mønstre, "som bliver en slags prototype for den måde, barnet indgår i fremtidige interaktioner med andre på".¹⁶ Hun beskriver, at den menneskelige hjerne er ufærdig ved fødslen, og en stor del af dens færdigheder udfolder sig først efter fødslen. Hun skriver bl.a.: "I gode tider og med gode forældre vil den tidlige hjerneopbygning være en stor fordel livet igennem. I dårlige tider, fx i tilfælde af forældres psykopatologi, vil hjernen blive formet på en måde, som betyder, at barnet udvikler utilpassede sider, som det kæmper med livet igennem."¹⁷ Hun beskriver, at hjernens plasticitet er størst tidligt i livet og dermed også mest følsom overfor erfaringer, men hun fremhæver også, at man ikke er fuldstændig kontrolleret af tidlige erfaringer. Hun skriver: "Børn har en udpræget evne til senere i udviklingen at kompensere for tidligere mangler. Forstyrrelser, som er opstået på et tidligt niveau i udvikling, kan ofte repareres på et andet niveau, såfremt de tidligere skader ikke har medført uigenkaldelige alvorlige forstyrrelser i nervesystemet. Hjernen har ressourcer til og iboende reparative evner under forudsætning af, at man som barn har haft mulighed for at være i en relation med et minimum af tilknytning, stimulering og regulering. Børn med et medfødt sårbart nervesystem, som har været udsat for et miljø med groft omsorgssvigt, fx i form af deprivation, fravær af

¹⁶ Hart (2009), side 116

¹⁷ Hart (2009), side 32

tilknytningserfaringer eller oplevelser af overvældende stærk traumatisk karakter, kan i ekstreme tilfælde få ændret deres neurobiologiske struktur og en række tilsvarende funktioner uopretteligt.”¹⁸

5 ud af de 9 børn, der indgår i vores undersøgelse, blev anbragt i pleje hos deres senere adoptivforældre få dage/uger efter deres fødsel. Da tilknytning sker i en proces over tid, antager vi, at disse børn ikke kan have udviklet en tæt tilknytning til deres biologiske forældre, før de blev anbragt udenfor hjemmet. De 3 børn, der var mere end få dage gamle, da de blev anbragt hos deres senere adoptivfamilie, havde ikke ophold hos deres forældre i perioden fra deres fødsel til deres anbringelse i deres fremtidige adoptivfamilie, men havde ophold andre steder, hospital, institution eller en anden plejefamilie. Kun 1 barn boede hos forældrene, til det var 5 måneder gammel, hvor det blev anbragt hos den senere adoptivfamilie.

Vi er opmærksomme på, at barnets relation til dets forældre starter før fødslen, og barnet påvirkes i foster-tilstanden af forhold hos forældrene. F.eks. har forælderens fysiske og mentale tilstand under graviditeten betydning for det ufødte barns trivsel og udvikling, og det kan derfor diskuteres, i hvilken grad det ufødte barns relation belastes, som en følge af forælderens problematiske levevis. I vores materiale er der flere eksempler på, at forælderens levevis var præget af misbrug og urolige, omskiftelige forhold, og man må antage, at barnets relation til forælderen i de tilfælde allerede er belastet og at kvaliteten af relationen derfor må anses at være påvirket ved fødslen. Susan Hart (2009) beskriver, at hvis moderen under graviditeten er stresset og udløser høje niveauer af stresshormoner, så kan det påvirke barnets hjerne, bl.a. i de følelsesmæssige områder, hvilket kan få indflydelse på barnets opmærksomhed, indlæringssevne og temperament.

Nygaard Christoffersen et al. (2007) beskriver, at barnets alder ved adoptionen har betydning for prognosen for det adopterede barn efter adoptionen, og her tegner der sig som tidligere beskrevet et billede af, at tidlig adoption generelt giver den bedste prognose for det adopterede barn. Adoptioner efter barnets 1. leveår kan føre til en mere usikker tilknytning. ”Dette falder i tråd med, at barnet begynder at vise tegn på tilknytning omkring 6-7-månedersalderen, hvorfor en adoption på det tidspunkt, eller inden da, gør det mere sandsynligt, at barnet danner tilknytning end et barn, der allerede har dannet tilknytning til sine biologiske forældre eller primære omsorgspersoner. Et indenlandsk follow-upstudie har dog dokumenteret, at børn, der først adopteres sent (efter 2 år) kan skabe stærke og tætte tilknytninger til adoptivforældrene på trods af, at de har en usikker tilknytning til deres primære omsorgspersoner med i bagagen. Adoptionsalderens betydning for barnets evne til tilknytning anses af Tizard et al. som sekundært i forhold til adoptivforældrenes følelsesmæssige engagement over for barnet.”¹⁹

De fleste børn i vores materiale skulle således have relativt gode tilknytningsmuligheder til deres plejefamilie/adoptivfamilie set ud fra deres unge alder ved anbringelsen. Det skal dog her fremhæves, at de fleste af børnene ikke blev anbragt med det formål at blive adopteret, da adoption ofte først er kommet på tale på et senere tidspunkt. Dette kan have en betydning for plejeforældres engagement i tilknytningen til barnet, idet de har måttet forestille sig, at barnet måske kunne blive hjemgivet, om end der var tale om en anbringelse med langvarigt perspektiv.

På spørgsmålet om, hvor stor indflydelse barnets alder ved adoptionen har på udbyttet af adoption sammenlignet med andre omstændigheder, fremhæver Nygaard Christoffersen et al., 2007 studier, der kontrollerer for alder og antallet af flytninger før adoption, som konkluderer, at det ikke er alderen eller antallet af flytninger, som forårsager forstyrrelser hos det adopterede barn, men snarere en dårlig kvalitet af omsorgen før adoptionen.²⁰ Og på dette område synes børnene i vores materiale at være belastede, da de har

¹⁸ Hart (2009), side 41

¹⁹ Nygaard Christoffersen et al. (2007), side 148

²⁰ Nygaard Christoffersen et al. (2007) side 150

været udsat for omsorgssvigt inden anbringelsen. De tilknytningsvanskeligheder, som en del af børnene har haft og har på trods af den tidlige anbringelse, kan måske henføres dertil.

Det er imidlertid muligt, at skadevirkninger af omsorgssvigt kan genoprettes, og barnet kan komme sig under de rette omstændigheder. Der foreligger dokumentation for, at effekten af en tidlig oplevelse er reversibel under de rette omstændigheder. Undersøgelser af depriverede børn viser, at skadevirkningerne kan undgås ved en radikal forandring af miljøet.²¹

Hart (2009) mener, at det kun er ganske få børn, der oplever så alvorlige omsorgssvigt, at hjernen ikke kan rette op på udviklingen bl.a. ved træning og social stimulering.

Her skal peges på, at man netop ved anbringelsen af børnene i vores undersøgelse hos en plejefamilie/ adoptivfamilie har taget et væsentligt skridt, men det må også fremhæves, at det kræver store ressourcer og et stort engagement hos plejeforældre/ adoptivforældre at modtage et barn med særlige vanskeligheder forårsaget af omsorgssvigt. Alt tyder på, at det er væsentligt, at man støtter op omkring barnets relation til dets nye omsorgspersoner, dels ift. at understøtte tilknytningsprocessen og dels i forhold til varetagelse af barnets andre særlige behov.

Nygaard Christoffersen et al. (2007) fremstiller det således: "Nogle omstændigheder opmuntrer tilknytningen til at udvikle sig, mens andre hindrer det, hvilket udmønter sig i succes eller sammenbrud i adoptionerne. Børn, der i deres første leveår frarøves tætte, blivende tilknytninger til forældre, kan udvikle dem senere, men det afhænger af forældrenes eller de primære omsorgspersoners interesse samt hvor meget de giver næring til disse tilknytninger (Hodges & Tizard, 1989a; Tizard & Tizard, 1971:93,96; Hodges & Tizard, 1989b:54). Det viser sig, at størstedelen af de adoptivforældre, der virkelig ønskede sig et barn, og som brugte megen tid og energi på at opbygge et forhold til deres barn, dannede stærke tilknytninger til barnet, mens de hjemgivne børn i mindre grad dannede stærke tilknytninger (Hodges & Tizard, 1989a: 78,93). Ifølge Tizard et al. afhænger adoptionens vellykkethed således ikke så meget af barnets alder på adoptionstidspunktet som af adoptivforældrenes følelsesmæssige engagement over for barnet."²²

Dermed må vi pege på, at der er en grundlæggende forskel på, om barnet anbringes i familiepleje med henblik på adoption eller med længerevarende anbringelse som perspektiv. Samtidig oplever adoptivforældrene sig for lidt støttet, men oplever i højere grad, at de udsættes for bekymringer, frustrationer, spekulationer og frygt for at miste barnet over en lang tidsperiode.

Der ses således en diskrepans imellem den vigtighed, som tilknytning og en optimal omsorgssituation for barnet mhp. at minimere skadevirkninger af omsorgssvigt tillægges i forskning og teori - og så den virkelighed, som udspiller sig i praksis under en adoptionsproces.

11.3 Samvær og tilknytning

De kommunale myndigheders afgørelser/ eller manglende afgørelser i forhold til samvær mellem børn og deres biologiske forældre kan tolkes derhen, at de ser barnets tilknytning i et objektrelationsteoretisk perspektiv, og dette uanset, at de fleste af børnene kun havde haft ingen eller få dage sammen med deres forældre inden anbringelsen.

Som tidligere nævnt, så har adoptivforældrene til de 7 børn, der havde samvær med deres biologiske forældre under anbringelsen/adoptionsprocessen, oplevet samværet som skadeligt for barnet. Nogle adoptivforældre har beskrevet, at de i forbindelse med samværet har medvirket til overgreb imod barnet ved at udsætte det for tvang i forbindelse hermed. Dette må antages at have en negativ virkning på relationen mellem barnet og adoptivforældrene. Nogle adoptivforældre har konkret påpeget, hvordan det fik negativ

²¹ Baviskar et al. (2016), side 34

²² Nygaard Christoffersen (2007), side 141

betydning i relationen (se i afsnit 10.3). Dette bør ses i sammenhæng med tilknytningsprocessen og må tænkes at lægge hindringer i vejen for en optimal tilknytning.

At myndighederne har fastholdt samvær på trods af børns kraftige reaktioner og modstand kan som nævnt ses som en – måske lidt fastlåst - objektrelationsteoretisk tilgang, som også bakkes op af Vejledning om særlig støtte til børn & unge og deres familier, hvori det fremgår, at udgangspunktet for en kommunes afgørelse om samvær skal være, at barnet eller den unge som hovedregel har brug for at bibeholde kontakten til de biologiske forældre, hvorfor man i den konkrete vurdering skal tillægge betydning, at "et barn eller en ung som udgangspunkt har behov for og interesse i en hyppig kontakt til forældrene".²³ Kommunernes tilbageholdenhed med samværsafbrydelser kan måske også delvis ses i sammenhæng med en arbejdstung sagsbehandlingsproces ved afbrydelse af samvær. Dette har været indtrykket hos flere af adoptivforældrene.

Serviceovens § 71 beskriver, at der ved afgørelser om samvær skal lægges særlig vægt på barnets & den unges bedste og formålet med anbringelsen, og i Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier fremgår det, at "det er afgørende, at kommunalbestyrelsen i sine afgørelser tager hensyn til, at barnet eller den unge ikke skal opleve et samvær eller en kontakt med en forælder i de situationer, hvor selve kontakten vurderes som skadelig for barnets trivsel og udvikling."²⁴ Der fremgår i vejledningen eksempler på forhold, der kan begrunde afbrydelse af samvær, hvor nævnes bl.a., hvis forælderen mangler evnen til at leve sig ind i barnet eller den unges behov eller, at samvær med forælderen gør barnet eller den unge utryg. Sidstnævnte begrundelse – at samværet gør barnet utryg – er helt åbenbart til stede i sagerne i vores undersøgelse.

Det kan også spille ind, at kommunen forventes at arbejde for at udvikle relationen mellem barn og dets biologiske forældre samt arbejde for en hjemgivelse af barnet, og dette er faktorer, som skal indgå i afvejningerne i forbindelse med adoption uden samtykke.²⁵ Man kan her forestille sig, at kommuner kan tænkes at gå længere i disse bestræbelser, end barnets bedste tilsiger med henblik på at sikre, at sagen "kan holde".

Ved at anbringe helt små børn i familiepleje med langvarigt perspektiv og senere ved at rejse en adoptions-sag uden samtykke erkender myndighederne på den ene side, at tilknytningen mellem barnet og plejefamilien (senere adoptivfamilien) bør prioriteres, mens myndigheden på den anden side ikke handler på hensynet til barnets bedste på baggrund af dets reaktioner på tydelig utryghed ved samværet med biologiske forældre – og dette med negative følger for relationen mellem barnet og de kommende adoptivforældre. I praksis er dette udtryk for en højere prioritering af tilknytningen mellem barnet og de biologiske forældre.

Det skal nævnes, at der eksisterer en undersøgelse, der peger på, at særligt små børn har vanskeligere ved at knytte sig til deres adoptivforældre, hvis de har direkte og personlig kontakt med deres biologiske forældre, da de helt små børn ikke forstår, hvad kontakten indebærer (Nygaard Christoffersen et al. 2007). Der findes desuden en undersøgelse fra 2003, der sammenligner plejebørn og adoptivbørns håndtering af kontakt med de biologiske forældre. Undersøgelsen viser, at langt flere adoptivbørn forholder sig følelsesmæssigt neutralt eller uproblematisk i den direkte kontakt med de biologiske forældre end plejebørn, hvor mindst 1/3 del oplever traumer og potentiel fare i den direkte kontakt (Nygaard Christoffersen et al. 2007). Det nævnes, at baggrunden kan være, at børnene, der anbringes i pleje, formentlig har flere problemer før anbringelsen end de adopterede. Vi kan med udgangspunkt i vores undersøgelse tilføje det aspekt, at hvis

²³ Vejledningen om særlig støtte til børn og unge og deres familier, vejledning nr. 3 til serviceoven, punkt 584.

²⁴ Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, vejledning nr. 3 til serviceoven punkt 584.

²⁵ Vejledning om frigivelse af børn til national adoption, pkt. 10.3.

et plejebarn er usikker eller frygter at blive flyttet fra plejefamilien, kan det påvirke dets kontakt med plejeforældrene, mens dette ikke er tilfældet for det adopterede barn.

I vores undersøgelse er de fleste børn anbragt i pleje, før de adopteres, og vi har set, at de har særlige vanskeligheder, hvorfor man i forbindelse med afgørelser om samvær efter adoptionen bør have dette i mente.

Line Klyvø (2011) skriver om anbragte børns samvær fra Københavns kommune: "På baggrund af det empiriske materiale samt granskning af lovgivning og teori på området konkluderer undersøgelsen, at en eksisterende norm om, at 'blod er tykkere end vand', medfører en praksis, der tager for givet, at 'samvær er godt for børn'. Denne praksis ligger til grund for beslutninger om samvær og fastholdes i udgangspunktet – i nogle tilfælde uafhængigt af, hvad børnene selv måtte opleve eller mene herom. I praksis reproduceres den eksisterende normativitet også i børn og unge-udvalget, hvor lovgivningens bestemmelser kan betyde, at børn, der ikke ønsker samvær, bærer en tung bevisbyrde på deres skuldre. Nogle børn oplever gennem hele deres barndom at skulle have samvær mod deres vilje og behov."²⁶

Vi har i vores undersøgelse netop set eksempler på dette, og vores materiale tyder således på, at der ikke lægges tilstrækkelig vægt på børnenes oplevelser af utryghed ved samvær.

Vi må også pege på, at der kan være tale om ulovlig magtudøvelse i nogle af de situationer, vi har hørt om, hvor kommuner fastholder, at barnet skal deltage i samvær, selv om barnet afviser det.

Almene plejefamilier er ikke omfattet af reglerne om magtanvendelse²⁷, hvorfor de ikke må anvende fysisk magt (fastholde eller føre) efter de i øvrigt gældende regler. I Vejledningen til Voksenansvarsloven fremgår i punkt 55 om grænsefladen mellem fysisk magt og omsorg, at den kan være vanskelig at vurdere, og man skriver: "Det kan f.eks. anses for en omsorgshandling at lægge en arm om skulderen på et barn eller en ung for at angive, at man ønsker, at vedkommende skal følge med, jf. voksenansvarslovens § 6 om fysisk guidning. Hvis barnet eller den unge følger med, anses det fortsat som en omsorgshandling. Hvis barnet eller den unge yder aktiv modstand, skal den fysiske kontakt øjeblikkeligt ophøre. Dog gælder dette ikke, hvis barnet eller den unge udsættes for fare, hvis man slipper taget. Det kan f.eks. være, hvis man står ved en vej, og barnet eller den unge ellers ville løbe ud på vejen."

FN's Børnekonvention, artikel 19 pkt. 1 beskriver: "Deltagerstaterne skal træffe alle passende lovgivningsmæssige, administrative, sociale og uddannelsesmæssige forholdsregler til beskyttelse af barnet mod alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbrug, vanrøgt eller forsømmelig behandling, mishandling eller udnyttelse, herunder seksuel misbrug, medens barnet er i forældrenes, værgens eller andre personers varetægt." De kommunale myndigheders sagsbehandling samt anvisninger og vejledning til plejeforældre om, hvordan de skal forholde sig til barnet, når barnet afviser at deltage i samvær, må vi antage, henhører til sådanne forholdsregler.

Stang og Baugerud (2018) henviser i deres juridiske udredning om samvær efter omsorgsovertagelse (i Norge) til Den Europæiske Menneskeretskonventions § 8, når de behandler emnet og bl.a. skriver med henvisning hertil: "Det kan fastslås at barn under enhver omstændighed ikke fysisk kan tvinges til samvær, for eksempel med makt dyttes inn i en bil, eller tvinges med fysisk makt til å være tilstede når foreldrene kommer hjem til barnet for å avholde samvær der."²⁸

11.4 Åbne og lukkede adoptioner

²⁶ Klyvø (2011), side 11

²⁷ Jf. lov om voksenansvar overfor anbragte børn og unge, kap.3

²⁸ Stang og Baugerud (2018), side 80

Det er her relevant at se på betydningen af hhv. åbne og lukkede adoptioner. Begreberne Åbne og Lukkede adoptioner er elastiske og dækker over mange forskellige situationer. Nygaard Christoffersen et al., 2007 beskriver det som et kontinuum, som varierer alt efter, hvor stor graden af åbenhed er. I den ene ende findes adoptionsforhold med direkte, personlig kontakt mellem nogle eller alle parter i adoptionstrekanten (adoptivforældre, biologiske forældre og barn), mens der i den anden ende findes fuldstændig lukkede adoptionsforhold, hvor der kun i forbindelse med selve bortadoptionen udveksles anonymiserede baggrundsinformationer mellem parterne.

Nygaard Christoffersen et al. (2007) beskriver, at de åbne adoptioner viser sig generelt at være positive, og jo højere grad af åbenhed, jo mere tilfredse er børnene. De empiriske studier peger på, at børnene udviser en høj grad af tilknytning til deres adoptivforældre, som er uafhængig af graden af åbenhed i adoptionsforholdet. Der nævnes dog problematikken, som vi tidligere har været inde på, med små børns mulige vanskeligheder ved tilknytning til adoptivforældrene, hvis de har direkte og personlige kontakt med deres biologiske forældre. Man fortsætter: "Andre empiriske studier viser også, at ældre børn udtrykker størst tilfredshed med en høj grad af åbenhed, ligesom de ældre børn bedre kan håndtere relationer til flere 'sæt' af forældre uden at blive forvirrede, da de opfatter deres biologiske forældre som en slags 'udvidet familie'. Samtidig viser det sig, at større børn i åbne adoptioner viser mindre grad af problemadfærd, og at åbenhed generelt reducerer risikoen for sammenbrud i adoptionsforholdet. Opsummerende kan man ud fra de empiriske studier argumentere for, at jo mere kognitivt udviklede børnene er, jo større forståelse har de for, hvad adoption som generelt fænomen betyder, og desto større forståelse og glæde har de af åbenheden, da alle adoptivbørn – uanset om de er i lukkede eller åbne adoptioner – udviser nysgerrighed omkring, hvem deres biologiske forældre er."²⁹

8 ud af de 9 børn i vores undersøgelse havde åbenhed på den måde, at adoptivforældrene havde fortalt barnet om adoptionen og givet barnet div. information om dets biologiske forældre. Flere familier havde materiale og fotos tilgængeligt for barnet om de biologiske forældre, evt. søskende, adoptionen, baggrunden mv. Alle børnene i familieadoptionerne havde på et tidspunkt under deres anbringelse samvær og kontakt med deres biologiske forældre og havde således et personligt kendskab til forældrene, men havde ikke kontakt efter adoptionen.

Henze-Pedersen og Olsen (2017) fremhæver, at graden af åbenhed om adoptionen har stor betydning for de adopteredes identitetsdannelse. Dette nuanceres dog på følgende måde: "Åbenhed og lukkethed kan dog ikke nødvendigvis ses som noget ubetinget henholdsvis positivt og negativt, men er i høj grad situationelt betinget og kan ændre sig i løbet af opvæksten. Generelt oplever mange af interviewdeltagerne, at en manglende mulighed for at tale om adoptionen er negativt, men de kan også opleve, at det på bestemte tidspunkter i livet eller i forbindelse med bestemte typer af oplysninger kan være vanskeligt at håndtere åbenheden. Nogle af de unge voksne og voksne, som er adopteret, har således både fortællinger, hvor åbenhed har været positiv, mens åbenhed i andre situationer har haft en negativ betydning for deres identitetsdannelse – andre har haft positive oplevelser af lukkethed, men giver også udtryk for, at åbenhed i andre situationer har haft en positiv betydning for identitetsdannelsen, og der kan således være mange forskellige oplevelser af åbenhed – både på tværs af gruppen af adopterede og for den enkelte i løbet af opvæksten."³⁰

Man peger også på, at åbenhed ikke altid er nemt at praktisere i adoptivfamilien, og der kan være informationer af sensitiv karakter, som kan være svære at dele med barnet, og som nogle adoptivforældre venter med at fortælle barnet, indtil det får en vis alder. Det kan dreje sig om f.eks. viden om vold i den biologiske familie. Så selvom der i mange familier er et ideal om åbenhed, så kan overvejelser om barnets bedste i nogle tilfælde sætte grænser for denne åbenhed.

²⁹ Nygaard Christoffersen et al. (2007), side 132

³⁰ Henze-Pedersen og Olsen (2017), side 6

Vi har i vores undersøgelse netop set eksempler på dette. En enkelt familie, som havde fortalt barnet om adoptionen, men ikke virkede helt sikker i deres fortælling, idet de tydeligvis var usikre på, hvordan den bedste måde ville være at overbringe barnet forskellige oplysninger om dets baggrund samt, hvornår det ville være et egnet tidspunkt.

Men denne problemstilling var også generel for adoptivforældrene, der for manges vedkommende havde overvejet, hvordan forskellige følsomme oplysninger blev videregivet, og flere havde fortsat forskellige aspekter af dette under overvejelse. Det drejede sig f.eks. om følsomme oplysninger om de biologiske forældre om f.eks. misbrug og informationer om karakteren af det omsorgssvigt, barnet var blevet udsat for hos forældrene.

De udsagn, som de tre unge i vores undersøgelse har givet, er kun gældende for dem, og det er vigtigt at holde fast i, at der er børn & unge, der har andre oplevelser og tanker, end de unge her fremhæver. Men vi finder det relevant at pege på holdningen hos de unge i undersøgelsen, hvor de kraftigt afviser kontakt med og interesse for deres biologiske familie.

Glavind & Warming (2016/17) beskriver temaet som komplekst og fremhæver, at "selv om det umiddelbart kan synes oplagt at argumentere for åbenhed i adoption som "best practice", idet denne åbenhed er gavnlig for den adopteredes trivsel og identitetsudvikling (Logan, 1999), er det væsentligt at have for øje, at der ikke eksisterer en "best practice", som passer i alle tilfælde. Dette gælder f.eks. i forhold til relationsåbenheden, hvor kontakt i nogle tilfælde kan være belastende for de adopterede børn (Loxtercamp, 2009). Neil mf. (2011) peger på, at dette er særlig væsentligt at være opmærksom på i forbindelse med adoptioner, hvor børnene har været udsat for omsorgssvigt af deres biologiske forældre (Neil et al, 2011). Selvom ansigt-til-ansigt kontakt kan skabe grobund for både kommunikation og udveksling af information mellem de adopterede børn, deres biologiske forældre og deres adoptivforældre, vil denne kontakt ikke nødvendigvis være hensigtsmæssig for tidligere omsorgssvigtede børn og kan være direkte skadelig. Et studie fandt eksempelvis ud af, at kontakt var en negativ oplevelse for en fjerdedel af børnene i undersøgelsen og resulterede i problemer såsom følelser af splittelse i loyalitet, fortsatte overgreb, følelsesmæssig lidelse og tilbagefald i udvikling (Mackaskill 2002, efter Lord and Borthwick, 2009). Dette udgør et væsentligt opmærksomhedspunkt i forbindelse med nationale adoptioner, som netop kan være initieret på baggrund af de biologiske forældres omsorgssvigt, men kan også være tilfældet i internationale adoptioner, som vi jo netop havde eksempler på i vores materiale."³¹

De interviewede unge i vores undersøgelse havde været udsat for omsorgssvigt i deres tidlige barndom af deres biologiske forældre, og de unges afvisning af kontakt med og interesse for deres biologiske forældre kan tillige være påvirket af det pres, den tvang og de traumatiske hændelser, de har oplevet i deres opvækst med samvær og kontakt, som de ikke ønskede. Vi ser en mulig sammenhæng mellem pres/tvang og modstand og tænker, at det store pres kan have fået den modsatte effekt af det, som sagsbehandlerne ønskede.

Der var 1 barn i vores undersøgelse, der endnu ikke havde fået information om, at det var adopteret. Barnet var ikke så gammelt, og det fremgik, at adoptivforældrene afventede et passende tidspunkt for at give informationen. Vi ser dette som et eksempel på den usikkerhed, som tidligere er beskrevet i forhold til, hvordan følsomme informationer kan overbringes, og adoptivforældrene ønskede tillige at finde et passende tidspunkt at overbringe informationen. For et barn med særlige vanskeligheder kan der forekomme mange upassende tidspunkter, idet en så væsentlig information må antages at kunne forårsage en periodisk usikkerhed hos barnet og måske påvirke dets udvikling. Dette eksempel illustrerer behovet for råd og vejledning til plejefamilier, der adopterer deres plejebarn.

De fremmedadopterede børn havde ikke personlig kontakt med de biologiske forældre efter anbringelsen hos den kommende adoptivfamilie, men de havde åbenhed om, at de var adopterede, og en af adoptivfor-

³¹ Glavind & Warming (2016/17), side 136

ældrene havde en klar intention om, at der skulle etableres en kontakt/samvær mellem barnet og dets biologiske forældre.

Alle adoptivforældrene var positivt indstillede, hvis barnet på et tidspunkt skulle ønske personlig kontakt eller samvær med dets biologiske forældre.

Familiebilleder:

Vi vil nu bevæge os lidt væk fra behandlingen af empirien i vores undersøgelse, da vi finder det relevant at gøre nogle overvejelser om adopterede børn & unges dannelse af familiebilleder.

Her tyder meget på, at man som adopteret i en vis udstrækning selv definerer sin familie og inddrager de biologiske forældre på forskellig måde, selv om man måske mangler nogle informationer og/eller ikke har eller har haft personlig kontakt. Henze-Pedersen (2017) har interviewet 18 unge voksne og voksne adopterede og belyser, hvordan adopterede skaber familierelationer og selv er med til at definere "grænserne" for deres familie. I historierne fra de fleste adopterede i hendes undersøgelse er både adoptivforældrene og de biologiske forældre en del af det samlede familiebillede. Fælles for fortællingerne er, at de adopterede reflekterer over deres relation til *begge* forældrepar, og at begge typer af relationer på den ene eller anden måde indgår i deres opfattelse af, hvem der er deres familie.

Henze-Pedersen henviser til sociolog David Morgans studier over "familiepraksisser", dvs. relationelle praksisser, der udgør det at "gøre" familie. Han argumenterer jf. Henze Pedersen for, at familiepraksisser ikke blot indeholder et tidsaspekt, men at det i det store hele handler om tid. Det at "gøre" familie indebærer ikke alene praksisser i nuet, men handler også om at dele en fortid (f.eks. minder) og en fremtid (f.eks. planer og forhåbninger). Det omhandler således om en delt, fælles tid, som både er bagudrettet og fremadrettet. Dette beskrives som et centralt aspekt af det at "gøre" familie generelt set, og i Henze-Pedersens undersøgelse har det en særlig betydning i relation til de biologiske forældre. I flere interviews ses det, at den biologiske relation ikke er nok til at skabe en egentlig familierelation. Dette kommer f.eks. til udtryk i den måde, flere beskriver deres biologiske forældre som fremmede og ukendte personer. De oplever en forbundethed til deres biologiske forældre, f.eks. fra den fysiske genkendelighed i billeder eller gennem spørgsmål og tanker om arvelige sygdomme, men selv i nogle af de tilfælde, hvor der er kontakt, giver interviewdeltagerne udtryk for en begrænset relation. Det fremhæves, at det således bliver tydeligt, at hvor biologiske relationer er noget, man har, så er familierelationer noget, man gør. Hvor mange vil opleve et sammenfald mellem de to typer af relationer, så er det ikke tilfældet for alle. I Henze-Pedersens interviews er der kun få eksempler på, at de biologiske relationer fremhæves som særlige familierelationer, mens der i flere tilfælde er tale om, at de biologiske forældre opleves som fremmede personer, hvor der mangler en forbindelse eller oplevelse af forbundethed. Hun skriver videre: "I denne undersøgelse finder vi dog, at selvom det kan være vanskeligt at skabe og opretholde en familierelation til de biologiske forældre, så er det ikke ensbetydende med, at de biologiske forældre ikke er en del af familiebilledet. På trods af at flere interviewede giver udtryk for, at de biologiske forældre er fremmede for dem, så finder flere alligevel måder at praktisere relationen på, som er med til at inkludere de biologiske forældre i de adopteredes opfattelse af deres familie, fx gennem tatoveringer, fotos og omsorgsfortællinger. Begge forældrerelationer optræder således i det samlede familiebillede, men på lidt forskellig vis. De måder, de unge voksne og voksne i denne undersøgelse oplever forbundethed på, er bl.a. gennem lighedstræk, en delt tid og i nogle tilfælde biologiske bånd – og i de tilfælde, hvor disse træk mangler, kan oplevelsen af forbundethed blive udfordret. For flere adopterede er de to typer af forældrerelationer derfor ikke gensidigt udelukkende, men praktiseres derimod forskelligt."³²

Disse betragtninger giver væsentlige input til, hvordan adoptivforældre og andre kan støtte adopterede børn & unges dannelse af et nuanceret og integreret familiebillede, uanset deres eventuelle periodevis eller fastholdte manglende interesse for eller manglende kontakt med de biologiske forældre. Glavind & Warming (2014) kalder det dobbelt-identitet og skelner mellem "integrerende åbenhed" forstået som

³² Henze-Pedersen (2017), side 16

åbenhed, der virker fremmede for skabelse af barnets positive dobbelt-identitet og "disintegrerende åbenhed", der ikke virker fremmede. De beskriver en integrerende åbenhed som eksistensen af en faktisk åbenhed (viden og forklaringer mv.) og en følelsesmæssig åbenhed (rum for barnet til at tale om dets adoptionshistorie). Fortællingen om grunden til adoptionen tillægges stor betydning af Glavind & Warming, hvor forklaringen kan understøtte en følelsesmæssig oplevelse hos den adopterede af at være kasseret eller kan understøtte en positiv selvopfattelse, som f.eks. bygger på forståelsen af den biologiske mor som selvopførende. Glavind & Warmings undersøgelse omhandler "almindelige" adoptioner af hovedsagelig udenlandske børn, men vi tænker, at det i høj grad også har bud til adoptivforældre og professionelle i forhold til børn & unge, der er i proces for at blive adopteret uden samtykke, om at formulere sig med integrerende åbenhed omkring baggrunden for adoptionen. Her kan hændelser i opvæksten med utryghed under samvær eller samvær gennemført med tvang overfor barnet, som vi har hørt om i vores undersøgelse, være vanskelige for adoptivforældre at formulere positivt, og det kan være svært for barnet eller den unge at udvikle positive forståelser og følelser med sådanne oplevelser i bagagen. Vi må også her pege på behovet for, at adoptivforældrene til børn adopteret uden samtykke kan få en særlig tilpasset individuel rådgivning.

11.5 Inddragelse af barnet

Inddragelse er stadig et problemområde i arbejdet med børn & unge med særlige vanskeligheder. Serviceloven er ret tydelig i forhold til, hvornår børn & unge skal høres og inddrages, men det står ikke tydeligt, hvilken vægt der bør lægges på barnets udtalelser og ønsker, og hvad der skal til for at tilsidesætte dem.

Der er dog også fortsat problemer med kommunernes gennemførelse af børnesamtaler, når det skal ske ifølge serviceloven. I en minianalyse fra Ankestyrelsen (2022), fremgår det f.eks., at i perioden 2020-2022 er kravet om, at kommunen holder en børnesamtale forud for afgørelsen om en anbringelse udenfor hjemmet ikke overholdt i 28 procent af de 9.563 gennemgåede sager fra alle landets kommuner. Samme analyse beskriver, at der er problemer med inddragelse af børn og unge i forbindelse med udarbejdelse af handleplaner jf. servicelovens § 140 under anbringelsen. I en sagsgennemgang af 225 anbringelsessager fandt Ankestyrelsen, at de deltagende 25 kommuner i over halvdelen af sagerne ikke havde gennemført det personrettede tilsynsbesøg efter servicelovens § 148, inden de traf afgørelse om en revidering af handleplanen. Ankestyrelsen anfører, at den manglende inddragelse kan betyde, at barnet eller den unge risikerer ikke at føle ejerskab over hverken handleplan eller målsætning.

Der ses ikke i vores materiale svigt i gennemførelse af samtaler med børnene, når barnets holdning til adoptionen skal indhentes, når sagen forberedes til forelæggelse for Ankestyrelsen, hvis barnet har en alder, hvor en samtale herom kan gennemføres.

Men hvis det er barnet, der udtrykker ønske om en adoption, ser det vanskeligt ud. De 3 unge, vi har talt med, er eksempler på børn & unge, der igennem en årrække har ønsket at blive adopteret af deres plejefamilie, uden det er taget seriøst og realitetsbehandlet, og de synes netop at være eksempler på børn, der ikke har følt ejerskab til handleplan og målsætning for deres anbringelse. Det skal her nævnes, at der i Vejledning om frigivelse af børn til national adoption fremgår, at et klart udtrykt ønske om adoption fra et anbragt barn skal tillægges betydning alt efter barnets alder og modenhed.

At lytte til børn:

Børns udtalelser i børnesamtaler er ofte genstand for fortolkning, og der kan let ske en underprioritering af støtte til barnet under samtalen med henblik på at få barnets synspunkter frem. Her skal kun fremhæves et par forhold, der peger på fortolkningsdilemmaer.

Der er ofte mange aktører og interessenter, som har synspunkter på barnets situation eller på barnets udtalelser, og som har interesse i bestemte fortolkninger. Rask (2011) udtrykker det på denne måde: "For

sagsbehandleren eksisterer en faglig udfordring i - på én gang - at lytte til interessenternes observationer og tolkninger, reflektere over egen forforståelse og samtidig udfordre dette af barnets udsagn. Hvis barnet f.eks. angiver ikke at kunne lide sine plejeforældre eller ikke at ønske den foranstaltning forældre og professionelle peger på - og der samtidig eksisterer en problemforståelse blandt professionelle om f.eks. symbiotisk relation mellem mor og barn - er der en risiko for at denne forståelse overskygger en faglig nysgerighed efter at forstå andre mulige fortolkninger af barnets udsagn.”³³

Sagsbehandler har både barnet og forældrene som klienter, og det kan være dilemmafyldt. Rask beskriver: ”Støtte og omsorg for forældre der gør sit bedste kan påvirke sagsbehandlerens faglige skøn på en måde, så barnets interesser ikke umiddelbart varetages, og anerkendelse af barnets udsagn om f.eks. overgreb fra forældreside kan vanskeliggøre/umuliggøre videre samarbejde med forældre, der oplever sig krænket. Der ses stor opmærksomhed omkring de loyalitetskonflikter barnet kan befinde sig i og intentioner om, at forsøge at skåne barnet mod at skulle eksponeres som den, der „afslører“ hemmeligheder i familien, dvs. opmærksomhed på den samtidige be-og aflastning, som samtale mellem sagsbehandler og barn kan rumme.”

³⁴

Vi har både i interviews med de unge og med adoptivforældre hørt flere eksempler på, at det, der lyder til at være sagsbehandlerens dilemma mellem pågældendes to klienters behov og ønsker, falder ud til forældrenes interesser hvad angår samvær. Dette, selv om børnene viser mange reaktioner, adfærdsudtryk og direkte udsagn om deres utryghed i samværet. Disse signaler fra børnene tages tydeligvis ikke for pålydende. Vi antager, at det netop må bero på tolkninger af barnets udtryk, som fører sagsbehandleren i en anden retning.

Endelig skal fremhæves, at de unge beskriver det som problematisk at møde mange skiftende sagsbehandlere. Dette er ikke ny viden, men er beskrevet i andre undersøgelser om anbragte børns inddragelsesprocesser, men vi peger på det igen, da det fortsat er et væsentligt aspekt i anbragte børn & unges liv. Der er flere undersøgelser, der viser, hvor vigtig tillid mellem barn og sagsbehandler er for et godt sagsforløb (Warming og Christensen, 2016). Forskning på området har også dokumenteret, at sagsbehandlerskift kan være en medvirkende faktor, der kan øge sandsynligheden for, at der sker sammenbrud i anbringelser (Egelund, 2006). Mange sagsbehandlerskift kan ligeledes være medvirkende til, at sagsbehandler ikke opnår tilstrækkeligt kendskab til barnets udtryk, og fortolkninger kan hurtigt skifte med forskellige sagsbehandlere.

Børnenes stemme mangler også i vores undersøgelse:

Vi må i denne sammenhæng erkende det paradoksale i, at vi efterlyser, at der lyttes mere til børnene samtidig med, at børnene i vores undersøgelse heller ikke får tilstrækkelig stemme. Vi havde som tidligere nævnt et ønske om at interviewe minimum 10 adopterede børn & unge, men det lykkedes os ikke at få adgang til flere end 2 unge samt 1 ung i adoptionsproces. Her er begrebet ”gatekeeping” (at vogte en låge), relevant (Schjær Jensen, 2014). Det refererer til, at adgangen til børn & unge ofte skal ske igennem voksne i barnets miljø, f.eks. forældre eller professionelle, og disse personer ønsker ofte at beskytte barnet eller den unge for påvirkninger, som de vurderer som belastende. Der kan i sådan en proces i nogle tilfælde være tale om en overbeskyttelse. Omvendt kan der også være tale om ”gateopening”, altså hvor de voksne åbner for adgangen til børn & unge, så de f.eks. kan deltage i interview i forskningsmæssige sammenhænge. Gatekeeping fra forældre, plejeforældre, døgninstitutioner og sagsbehandlere møder vi ofte i vores praksis i arbejdet med udsatte børn & unge, hvor det bl.a. kan være meget svært eller umuligt at få lov til at rette tilbud eller information direkte til børn & unge.

I de konkrete tilfælde i vores undersøgelse vurderer vi, at der var tale om en relevant beskyttelse af relativt små børn på baggrund af deres tidligere belastende oplevelser.

³³ Rask (2011), side 168

³⁴ Rask (2011), side 169

11.6 Anerkendelse

På baggrund af de problemstillinger, vi har set i empirien med børn & unge, der bl.a. befinder sig i uafklarede og utrygge livssituationer og f.eks. frygter for at blive flyttet fra deres plejefamilie eller ikke føler sig hørt af myndighederne, har vi overvejet, hvordan disse forhold på et generelt plan kan tænkes at påvirke deres udvikling. Vi vil se disse processer og situationer i et anerkendelsesperspektiv og finder det relevant at inddrage Axel Honneths teori om anerkendelse. Vi mener, at Honneths teori kan fange, hvad der er på spil i forhold til mange af de situationer og forhold, som adoptivforældre og børn kommer ud for i adoptionsprocessen, og hvor barnet er i en sårbar situation i lang tid.

Honneth som f.eks. beskrevet af Britta Nørgaard (2005) ser meget kort fortalt mennesket som anerkendelsessøgende, og anerkendelse ses som en forudsætning for, at en person kan udvikle en vellykket identitet. Honneth opstiller tre forskellige sfærer, hvori anerkendelse finder sted:

Privatsfæren, som er baseret på en følelsesmæssig gensidig anerkendelse, kærlighed og nærhed, tilknytning og omsorg og opfyldes i de nære relationer til familie og venner m.fl. Denne form for anerkendelse understøtter udviklingen af barnets selvfølelse og selvtillid samt kompetencer til at indgå i sociale relationer. Der ligger en grundlæggende anerkendelse i, at barnet ved, at dets forældre elsker det ubetinget. At vokse op i en plejefamilie kan give barnet denne anerkendelse, men der kan også være udfordringer. Den omstændighed, at en professionel plejefamilie modtager løn for at have barnet i pleje, og anbringelsen kan ophøre og stopper, når barnet bliver voksen, kan udfordre følelsen af at blive anerkendt. En plejefamilie handler i øvrigt ikke altid ud fra et omsorgs- og kærlighedsperspektiv, men også i høj grad ud fra en kommunes anvisninger og en handleplan. Dette ses f.eks. i vores undersøgelse i de handlinger, som plejeforældre udfører i forhold til barnets deltagelse i samvær med dets biologiske forældre. Barnet kan også komme til at føle sig som plejefamiliens "projekt".

Den følelsesmæssige anerkendelse kan formentlig øges i forbindelse med en adoption (hvor barnet f.eks. adopteres af sin plejefamilie), fordi barnet kan opleve, at adoptivforældrene har tilvalgt det, og barnet kan føle sig sikker i relationen og i varigheden af relationen. Det er måske den følelse, som den unge i adoptionsproces i vores undersøgelse beskriver som, "den manglende brik" (se side 37).

Det skal også fremhæves, at der er tale om gensidighed i de anerkendende relationer i den private sfære, hvor barnet ikke alene modtager kærlighed, men også får mulighed for at give kærlighed og være noget for andre og dermed føle sig værdifuld.

I den retslige sfære skal anerkendelse forstås som respekt, ligeværdighed og autonomi for det enkelte menneske som forudsætning for at udvikle selvagtelse. Høilund & Juul (2005) har afdækket, at det afgørende for sociale klienter ikke er en bestemt afgørelse eller ydelse fra den offentlige forvaltning, men det er at blive anerkendt, forstået, respekteret, lyttet til og inddraget. I denne sfære ligger også spørgsmålet, hvorvidt **formelle** juridiske rettigheder også er **reelle**. Dette er relevant i vores undersøgelsessammenhæng, hvor børnene f.eks. oplever, at der i mange tilfælde ikke lyttes til dem, og deres inddragelse ses ikke at være reel f.eks. i forhold til deres holdning til samvær. Hvis barnet ikke anerkendes i den retslige sfære, kan det jf. Honneth bl.a. få betydning for barnets selvagtelse.

Den solidariske sfære handler om anerkendelse via relationer i grupper og fællesskaber som f.eks. et arbejdsfællesskab, hvor den enkelte anerkendes for sin særegenhed, kvalifikationer og medvirken i samfundet. Der kan for det anbragte barn være forskellige problemstillinger i forhold til deltagelse i fællesskaber på lige fod. Føler barnet f.eks., at det indgår i plejefamiliens netværk på lige fod, og opfatter barnet sig som en del af en søskendeflok? Plejebørn kan opfatte sig som anderledes end deres jævnaldrende skolekammerater på baggrund af deres status som plejebarn, hvor de kan føle, at de skal forklare eller hemmeligholde

deres status. Sådanne forhold kan betyde, at barnet opfatter sig som anderledes og ikke som en helt integreret del af de normale sociale fællesskaber. Barnet kan derved komme til at mangle selvværd.

Honneth anvender begrebet **krænkelse**, hvis den enkelte ikke opnår anerkendelse i de forskellige sfærer, hvilket kan medføre en nedbrydelse af den personlige identitet.

Med udgangspunkt i Honneths teori, er det væsentligt at pege på, at anbragte børn & unge er udsatte i forhold til krænkelser i alle sfærer. Det gælder også de anbragte børn, der er i proces for at blive adopteret uden samtykke. I vores undersøgelse ses en disrespekt for barnet, herunder f.eks. ved ikke at blive lyttet til og ved at blive placeret i en situation, hvor det må leve i usikkerhed over lang tid.

Adoption uden samtykke har som formål at skabe mere kontinuitet og bedre forhold for barnets udvikling end en opvækst i en anbringelse udenfor hjemmet i barndommen eller en hjemgivelse, og det ser jf. det tidligere beskrevne om forskningen på området også ud til, at det generelt lykkes. Men det må samtidig fremhæves, at adoptionsprocessen med dens i denne undersøgelse beskrevne vanskeligheder og lange varighed udgør en stor del af et barns liv, hvor manglende anerkendelse må tænkes at give risiko for at påvirke barnets selvtillid, selvagtelse og identitet, uanset om der er tale om en god adoption.

Afslutningsvis vil vi nævne, at vi i de ovenstående analyser har kredset om begrebet magt, og det er f.eks. tydeligt i vores undersøgelse, at det er i myndighedernes (fagpersoners) magt at definere barnets problemstillinger og behov. Vi har hørt mange eksempler på, at de professionelle definerer problemer og støttebehov på en anden måde, end både adoptivforældre og barnet eller de unge gør. Det ville være relevant at sætte vores undersøgelsesresultater ind i et magtteoretisk perspektiv, hvilket vi dog har fravalgt, da det i sig selv er et stort emne og vil føre for vidt her.

12. Faglige anbefalinger

Det ligger os på sinde, at vi som fagfolk kontinuerligt har fokus på at udvikle vores faglige kompetencer og rammerne omkring det sociale arbejde. Vi vil nedenfor opsummere den læring, vi som fagfolk kan uddrage af vores undersøgelse. Vi tør også give et par gode råd til politikere og myndigheder.

12.1 Strukturændringer

Vi vil pege på nogle grundlæggende **ændringsbehov i strukturen** omkring adoption uden samtykke:

- Der er tydeligvis behov for en hurtigere sagsbehandling. Det er naturligvis vigtigt, at der er fokus på retssikkerhed og grundighed i sagsbehandlingen, og at beslutningsgrundlaget er veldokumenteret, og vi er klar over, at det må tage tid. Men de tidsperspektiver, som vi har hørt om i vores undersøgelse, er **meget** lange og i flere tilfælde helt urimelig lange. En begrænsning af tidsforbruget på sagsbehandlingen kunne f.eks. ske ved indførelse af tidsfrister på forskellige dele af sagsbehandlingen, herunder tidsfrister for gennemførelse af undersøgelser og udredninger. Det bør ligeledes ikke være muligt at forlænge tidsperspektivet ved f.eks. ikke at møde op til undersøgelser og møder. En helt fastlagt procedure for sagsbehandlingen indeholdende en undersøgelsesplanlægning kan også være en mulighed, således at kommunerne har en fast "køreplan", og f.eks. ikke - pga. usikkerhed og frygt for, at sagen hjemvises i Ankestyrelsen - igangsætter flere udredninger end nødvendigt. En styrkelse af sagsbehandlingen kan også ske ved at samle sager om adoption uden samtykke hos faglige teams i kommunerne, der således kan oparbejde viden og erfaring.
- Barnets Lov, som er på vej, vil indeholde en ny lovbestemmelse om, at en beslutning om adoption uden samtykke skal kunne træffes, inden barnet bliver født. Ud fra vores undersøgelse, hvor de fleste børn blev anbragt udenfor hjemmet lige efter fødslen, og hvor vi dokumenterer en efterfølgende langvarig og belastende adoptionsproces for barnet, må vi anse, at der er behov for en sådan lovændring.
Vi tager her ikke stilling til eventuelle problemstillinger ift. forældrenes rettigheder og retssikkerhed, men peger på, at **alene** set i barnets udviklingsperspektiv vil en sagsbehandling inden barnets fødsel skabe bedre muligheder for tilknytning og tryghed for nogle børn.
- Vi har set et behov for, at kommende adoptivforældre får mere og bedre information om lovgivning, retningslinjer, proces og sagsbehandling, således at de går ind i processen med indsigt i, hvad de kan forvente.
- Der er i høj grad behov for, at plejeforældre, der ønsker at adoptere deres plejebarn, får tilbud om den støtte, som er beskrevet i serviceloven, både til deres egen proces og til deres støtte til barnet. Der er noget i vores undersøgelse, der tyder på, at gruppen af børn, som ikke er i normaludvikling, er større i gruppen af familieadopterede end i gruppen af fremmedadopterede, hvorfor dette er et væsentligt punkt. Vi anser også støtte til alle adoptivforældre efter adoptionen som meget væsentlig for at sikre barnet en optimal udvikling og tilknytning samt væsentlig i forhold til, hvordan de kan håndtere åbenhed om adoptionen på en integrerende måde (Glavind & Warming). Støtte til adoptivfamilien kan også spille en rolle for graden af stabilitet i adoptionen (Henze-Pedersen & Rasmussen, 2022).
Vi kan foreslå, at der sker en lovændring, så plejeforældre, der skal /og har adopteret deres plejebarn altid får tilbud om PAS-rådgivning, således at det sikres, at de modtager støtten fra kompetente fagfolk med et dybere kendskab og erfaring med adoption.

12.2 Bedre inddragelse og støtte til barnet

I forhold til barnet vil vi pege på følgende områder for udvikling:

- Børnene bør inddrages mere og på en børnevenlig måde, og der er behov for mere ansvarstagen fra myndighederne ift. at informere og forberede barnet på undersøgelser og møder, som barnet skal indgå i under adoptionsprocessen. Der er også behov for fokus på, at børn & unge har behov for forklaringer og begrundelser, som kan give dem mulighed for at forstå afgørelser, der evt. går imod deres ønsker. Dette informationsarbejde bør ikke overlades til plejeforældrene, men gerne ske i samarbejde med dem.
- Når der igangsættes en adoptionsproces, bør der ske en klar prioritering af tilknytningen mellem barnet og de fremtidige adoptivforældre, og det bør være i fokus at støtte denne og hjælpe med at fjerne forhindringer for den.
- Vi finder, at vores undersøgelse giver anledning til nye refleksioner og opgør med normtænkning hos lovgivere og fagprofessionelle, når vi tolker børns reaktioner, adfærd og udsagn om samvær. Vi kan også pege på, at der er et behov for en præcisering / beskrivelse i lovgivning og vejledninger af, i hvilke situationer den generelle anbefaling om at lægge vægt på barnets udsagn med rette kan fraviges. I vores materiale ser det mere ud til at være reglen end undtagelsen, at barnets udtalelser om samvær **ikke** tillægges tilstrækkelig vægt. Vi ser således også frem til den kommende ændring af lovgivningen med Barnets lov, der skal give børn mulighed for at afvise at deltage i samvær.
- Vi bør gøre os flere overvejelser om, hvordan vi kan styrke anbragte og adopterede børn & unges definition, fortælling og billede af deres familie. Det er afgørende, hvordan fagfolk beskriver og forklarer forløb, situationer og hændelser for børnene, og det er væsentligt, at fagfolk og plejeforældre/adoptivforældre koordinerer deres informationer med fokus på barnets identitetsudvikling.
- Der er evidens for, at anbragte børn & unge har stort udbytte af deltagelse i netværksgrupper, hvor de er sammen med andre anbragte børn & unge (Warming 2014.) Her oplever børnene at få et netværk og et fællesskab, som de kan føle sig som en integreret del af, hvilket er væsentligt for udvikling af selvværd. Vi kan foreslå, at man tænker på denne mulighed for børn & unge, der er i adoptionsproces til adoption uden samtykke og tilbyder dem deltagelse i en netværksgruppe i adoptionsprocessen og/eller efter adoptionen (efter alder).
- Der synes at være et behov for en præcisering af retningslinjerne for anvendelse af magt overfor børn & unge, her tænkes på en præcisering af grænserne mellem omsorg, guidning og magt i relation til børns deltagelse i samvær med deres biologiske forældre.
- Vi efterlyser forskning, der belyser hvilke betydninger et for barnet uønsket og utrygt samvær med dets biologiske forældre kan få på kort og lang sigt for dets trivsel og udvikling.

12.3 Generelle betragtninger

Når biologiske forældre ikke kan drage omsorg for deres barn, er der grund til at være yderst påpasselig med at gøre, hvad man kan fra myndighedernes side for at sikre så optimale forhold som muligt omkring barnets relation til den "erstatningsfamilie", man tilbyder det. Vi tænker her på, at tilknytningen mellem barnet og plejeforældrene /adoptivforældrene bør understøttes og prioriteres, og der bør være fokus på at

undgå at belaste relationen unødigt. Det er her også helt afgørende, at barnet ikke befinder sig i en situation, hvor det skal leve med en frygt for at blive adskilt fra dets plejefamilie.

Der er som beskrevet ovenfor behov for, at den faglige indsats i forbindelse med adoption uden samtykke styrkes. Vi har været inde på behov for forbedringer ift. tidsperspektivet, bedre støtte og information til kommende adoptivforældre, mere og bedre inddragelse og støtte til barnet, mere fokus på tilknytning mellem barn og kommende adoptivforældre og et mere nuanceret syn på samvær mellem barnet og dets biologiske forældre. Det er væsentligt at pege på, at der således er behov for en **koordineret indsats**, hvor der sættes ind på flere områder med udgangspunkt i en individuel og nuanceret sagsbehandling. Her bør hvert enkelt barns situation og behov analyseres og vurderes ud fra de faktiske forhold med integration og tilknytning mellem barn og kommende adoptivforældre som et væsentligt mål. Det er her helt afgørende, at forforståelser, teoretisk ståsted og normtænkning udfordres i processerne, samt at beslutninger og processer på et område ikke kommer til at stå i modsætning til eller bliver barrierer for andre væsentlige processer.

Barnets lov, som er undervejs, vurderes af Jacobsen & Svendsen (2021) at kunne "indebære nogle skridt væk fra den traditionelle danske vægtning af det psykologiske og det biologiske udviklingsorienterede behovsprincip i afgørelsen af anbringelses- og adoptionssager. Det psykologiske tilknytningsperspektiv styrkes, og børneperspektivet skal stå langt stærkere, og det skal konkret ske ved at give børn flere rettigheder."

Vi må med afsæt i vores undersøgelse sige, at der er behov for en udvikling, hvor betydningen af det biologiske ophav ses og vurderes med flere nuancer, og den psykologiske tilknytning bør prioriteres højere der, hvor de biologiske forældre ikke over tid vurderes at kunne tilbyde en kontinuerlig tilknytning og blive i stand til at drage omsorg for deres barn.

Ift. børns rettigheder, så ser vi gerne, at de styrkes, men med baggrund i vores undersøgelse, så bør det også have en meget høj prioritet at sikre, at børns rettigheder i højere grad føres ud i livet og bliver reelle.

13. Litteratur

Adoptionsloven

"Adoptionsnævnets årsberetninger" for 2021 (maj 2022) og for 2020 (maj 2021), Ankestyrelsen

"Adoption uden samtykke. Kommunernes brug af og kendskab til reglerne og mulighederne for råd og vejledning" (2018), Ankestyrelsen

"Adoption uden samtykke, et vejlednings- og inspirationsmateriale til sagsbehandlere" (2019), Socialstyrelsen

Albæk, M. M & Holst, H. K., "Rekordmange tvangsbortadopteret og bryder med den biologiske familie", artikel i Jyllands-Posten den 30.12.2022

Krag, Astrid, udtalelse til Berlingske den 5.2.2021,

Baviskar, S., Nygaard Christoffersen, M., Karmsteen, K., Hansen, H., Leth-Espensen, M., Christensen, A. & Brauner, J. (2016), "Kontinuitet i anbringelse, Evaluering af lovændringer under barnets reform, delrapport 1", SFI

Bo, I. G. & Warming, H. (2014?), "Åbenhed i adoption og betydningerne heraf", Ålborg Universitet

Brofenbrenner, U. (1979) "The ecology of human development", Harvard University Press

"Børnene Først", aftale mellem regeringen og Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Liberal Alliance, Alternativet og Kristendemokraterne, maj 2021

Den Europæiske Menneskeretskonvention

Egelund, T. (2006) "Sammenbrud i anbringelser. En forskningsmæssig belysning", SFI

Egelund, T. & Hestbæk, A-D. (2003) "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt", SFI

"Fakta om anbringelser" (2020), VIVE, www.vive.dk/da/temaer/anbragte-boern-i-danmark/fakta-om-anbringelser/

Farmer, E. & Parker, R. (1991) "Trials and tribulations: Returning children from local authority care to their families", London: H.M.S.O.

FN-konvention om Barnets Rettigheder

Glavind, I. B. & Warming, H. (2016/17) "Åbenhed i adoption og betydningerne heraf", Ålborg Universitet

Goldstein, J., Freud, A. & Solnit, A. J. (1973) "Beyond the best interest of the child", New York: Free Press

Goldstein, J., Freud, A. & Solnit, A. J. (1981) "Before the best interest of the child", New York: Free Press

Hart, S. (2009) "Den følsomme hjerne", Hans Reitzels Forlag

Henze-Pedersen, S. & Olsen, R. F. (2017) "At vokse op som adopteret i Danmark", VIVE

Henze-Pedersen, S. (2017) "Notat om adopteredes familierelationer – slægtskab, beslægtelse og forbundethed", VIVE

Henze-Pedersen, S & Rasmussen, A.L. (2022) "Adoption som social indsats- en videns opsamling", VIVE

Højlund, P. & Juul, S. (2005) "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde", Hans Reitzels Forlag

Jacobsen, A.F & Svendsen, I. L (2021) "Tvangsadoption og forældresamvær – ændret syn på børn og forældre", Udenfor nummer, Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde nr. 43/2021

Jensen, B. S. (2014) "Inddragelse af udsatte børn og unge – reel inddragelse eller symbolsk retorik?", Ålborg Universitet

Karpatschhof, B. & Katzenelson, B. (2007) "Klassisk og moderne psykologisk teori", Hans Reitzels Forlag

Killén, K. (2005) "Omsorgssvigt er alles ansvar", Hans Reitzels Forlag

Klyvø, L., (2011) "Når samværet er svært – perspektiver på plejebørns samvær i Københavns kommune", Videnscenter for familiepleje, Københavns kommune

Kvale, S. og Brinkmann, S (2009) "InterView, en introduktion til det kvalitative forskningsinterview", Hans Reitzels Forlag

Lov om social service

Lov om voksenansvar for anbragte børn og unge

"Anbragte børn og unge skal inddrages i eget sagsforløb" (2022), Minianalyse, Ankestyrelsen

Mørck Lerche, L. (2006) "Grænsefællesskaber. Læring og overskridelse af marginalisering", Roskilde Universitetsforlag

Nielsen, D. K. "Flere adoptioner går imod international retspraksis", artikel i Socialrådgiveren nr. 3, d. 17.3.2020

Nygaard Christoffersen, M., Hammen, I., Andersen, K. R. & Jeldtoft, N. (2007) "Adoption som indsats – en systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer", SFI

Nørgaard, B. "Axel Honneth og en teori om anerkendelse", Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 16, 2005

Rask, L. (2011) "Børne samtalen, inddragelse af barnets perspektiver – dilemmaer i myndighedssagsbehandlerens arbejde", Forskningscenter for Socialt Arbejde

Sinclair, I. & Gibbs, I. (1998) "Children's homes. A study in diversity", Chichester: John Wiley and Sons Ltd.

Stang, E.G. og Baugerud, G (2018) "Samvær etter omsorgsovertakelse. En barnefaglig og juridisk utredning", Oslo Metropolitan University - Storbyuniversitetet

Statistik om anbragte børn og unge 2016-2020, Danmarks Statistik

Steensfeldt, V.Ø (2004) "Narrative interviews", I: Glasdam, S. (red.). Slagelse.

Stern, D. (2000) "Spædbarnets interpersonelle verden", Hans Reitzels Forlag

Søndergaard, B. "Tvangsadoptioner er i fortsat stigning: Det er en svær etisk beslutning. Vi skal tænke os virkelig godt om", Artikel i Kristeligt Dagblad den 14.09.2020

Søndergaard, B. "Flere børn end tidligere bortadopteret med tvang", Artikel i Kristeligt Dagblad den 4.1.2021.

Thormann, I. (2009) "De voksne børn – om omsorgssvigt og resiliens", Hans Reitzels Forlag

"Undersøgelse af børn frigivet til national adoption 2019-2020, oktober 2021", Adoptionsnævnet

Warming, H. og Christensen, M. (2016) "Tillid i socialt og pædagogisk arbejde med børn og unge", Akademisk Forlag

Warming, H. (2014) "Tilsyn og støtte gennem netværksgrupper: Potentialer, dilemmaer og perspektiver", CAFA – www.cafa.dk

Winnicott, D. W. (0) "Spædbørn og deres mødre", Hans Reitzels Forlag

Vejledning om adoption

Vejledning om frigivelse af børn til national adoption

Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier, vejledning nr. 3 til serviceloven

Vejledning om voksenansvar for anbragte børn og unge

"Åbenhed i adoptions- og plejeforhold samt plejeforældres motivation for at adoptere deres plejebarn" (2014), Ankestyrelsen